

การปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะผู้ใช้บริการในศูนย์บริการ
 เขตเมืองทางสังคมผู้สูงอายุ กรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร
 ELDERLY'S BUDDHIST PRACTICE : A STUDY OF THE ELDERLY IN
 THE METROPOLITAN SOCIAL SERVICE CENTER,
 PUBLIC WELFARE DEPARTMENT, BANGKOK

โดย
 นายจักรวาล ต่างมงคล

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาการจัดการโครงการสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ. 2545

ISBN 974-7144-80-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

สารนิพนธ์ การปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะผู้ใช้บริการในศูนย์
บริการเขตเมืองทางสังคมผู้สูงอายุ กรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร
Elderly's Buddhist Practice: A Study of the Elderly in the Metropolitan Social
Service Center, Public Welfare Department, Bangkok.

ชื่อนักศึกษา นาย จักรวาล ต่างมงคล

รหัสประจำตัว 429038

สาขาวิชา การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม

ปีการศึกษา 2544

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และทบวงมหาวิทยาลัยได้
ตรวจสอบและอนุมัติให้สารนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

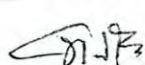
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัฐัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

กรรมการ

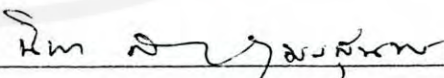
(อาจารย์ ดร. สุภรณ์ หงษ์มณี)

กรรมการ

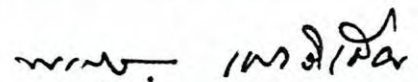
(อาจารย์ ดร. ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากทบวงมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ นิภา ส.ตุมรสุนทร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณราย แสงวิเชียร)

สารนิพนธ์ การปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะผู้ใช้บริการในศูนย์บริการ
เขตเมืองทางสังคมผู้สูงอายุ กรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร
Elderly's Buddhist Practice: A Study of the Elderly in the Metropolitan Social Service
Center, Public Welfare Department, Bangkok.

ชื่อนักศึกษา นายจักรวาล ต่างมงคล

รหัสประจำตัว 429038

สาขาวิชา การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม

ปีการศึกษา 2544

บทคัดย่อ

การศึกษาการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์
1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุกรมประชาสงเคราะห์
กรุงเทพมหานครมีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาแตกต่างกัน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะ
ถดถอยของผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และทัศนคติต่อการสูงอายุ
กับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิงที่นับถือศาสนาพุทธ ที่เข้าร่วม
กิจกรรมในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุรวมทั้งหมดจำนวน 269 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม
วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS/PC+ เพื่อศึกษาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความแปรปรวน
และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 60-69 ปี ระดับการศึกษาต่ำกว่า
ปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นผู้มีสถานภาพสมรสเป็นผู้สมรส ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่จะอยู่กับ
บุตร และมีบ้านเป็นของตัวเอง รายได้ส่วนใหญ่มีพอใช้ และไม่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชมรม
และมีโรคเป็นบางครั้ง

ในส่วนของภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีลักษณะถดถอย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุ
ส่วนใหญ่ของการศึกษานี้มีความรู้สึกอ่อนแอ เป็นทุกข์ เบื่อหน่าย ก้าว เห็นว่าตนเองเป็นคนไร้ค่า
 ฯลฯ ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

ในด้านการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ พบว่าในด้านการทำกิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนา มากเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ กิจกรรมการอ่านหนังสือ ถัดมาคือการออกกำลังกาย กิจกรรม นันทนาการ กิจกรรมอาชีพะบำบัด และกิจกรรมอาสาสมัครตามลำดับ

ในด้านทัศนคติของผู้สูงอายุ ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุมีทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุ ก่อนข้างดี ยอมรับภาวะการสูงอายุของตนได้ในระดับค่อนข้างสูง สำหรับการศึกษาคำเชื่อทาง พุทธศาสนา ผู้สูงอายุมีความเชื่อทางพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างสูง ส่วนการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาค่อนข้างสูง จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้พอใช้ มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายและไม่เหลือ

ในด้านหนี้สิน ผู้สูงอายุที่ไม่มีหนี้สินมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีหนี้สิน เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีหนี้สินน่าจะอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้น้อย จึงน่าจะเป็นผู้ที่ต้องทำงานเพื่อหารายได้ มาเลี้ยงชีพและชดเชยหนี้สิน

ในด้านการเป็นสมาชิกชมรมนั้นผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามาก กว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกชมรม เนื่องจากผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรม น่าจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมใน หลาย ๆ ด้านเช่น น่าจะมีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยเหลือตนเองได้ และมีฐานะทาง เศรษฐกิจพอใช้ มีเวลาว่างพอเพียง จึงสามารถร่วมกิจกรรมชมรมได้ ซึ่งอาจจะมีการชักชวนกันระหว่าง กลุ่มผู้สูงอายุ น่าจะมีการปฏิบัติตนตามแนวพุทธศาสนา

ภาวะถดถอย ผู้สูงอายุที่มีภาวะถดถอยมาก มีความรู้สึกเป็นทุกข์ เมื่อ ยอมรับความแก่ ท้อแท้ ฯลฯ ในระดับสูงจะมีการปฏิบัติทางศาสนามีน้อย

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ผู้สูงอายุที่มีการร่วมกิจกรรมทางศาสนามากส่งผลให้ปฏิบัติตน ทางพุทธศาสนามาก

ในส่วนของทัศนคติต่อการสูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีทัศนคติการสูงอายุดี จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง เรื่องสภาพร่างกายและสรีระได้ดี ส่วนผู้สูงอายุที่มีทัศนคติต่อการสูงอายุต่ำ จะไม่ค่อยยอมรับความจริง ของสภาพการสูงอายุ ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุที่มีทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุมักมีการปฏิบัติทาง พุทธศาสนาสูงกว่าผู้ที่มีทัศนคติไม่ดี ทั้งนี้อาจจะเกิดจากผู้ที่ยอมรับการสูงอายุหรือทำใจได้ในการ สูงอายุ ยอมรับความแก่ความเสื่อมถอยทางร่างกายได้ เป็นผู้ที่มีการพัฒนาการปกคิตตามวัยของผู้สูงอายุ ส่วนความเชื่อทางพุทธศาสนา ผู้สูงอายุที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา สูงด้วย

(3)

ข้อเสนอแนะให้ภาครัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจัดสวัสดิการเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมทางศาสนาให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุเพื่อสนองตอบกับความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพื่อให้ผู้สูงอายุจะได้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีความสุข และสถาบันศาสนาคควรทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจและใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวอันจะทำให้ทุกคนมีชีวิตที่เป็นสุข

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความสำเร็จด้วยความช่วยเหลือของผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ประธานกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ท่านได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และได้ช่วยเหลือแนะนำด้านการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยความอดทน คอยให้กำลังใจด้วยความเมตตาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

อาจารย์ ดร. ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล และ อาจารย์ ดร. สุภรัฐ หงษ์มณี กรุณาเป็นที่กรรมการที่ปรึกษาท่านได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย พร้อมทั้งอาจารย์ทุกท่าน ณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้

รองศาสตราจารย์นิภา ส.ศุภรสนทร กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากทบวงมหาวิทยาลัย ท่านให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย

ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี รวมถึงผู้ไม่ได้กล่าวชื่อนามที่มีส่วนช่วยเหลืองานวิจัยในครั้งนี้อีกมากมาย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นที่ได้เป็นกำลังใจและช่วยเหลือตลอดมา ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานทุกท่าน พี่ๆ น้องๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือ และคอยให้กำลังใจ

ที่สุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อรัศมี คุณแม่วันเพ็ญ ต่างมงคล คุณขอบฟ้า (พี่สาว) คุณฝากฝน (พี่สาว) ที่เป็นผู้จูงนำใจ เอื้ออาทรและให้กำลังใจพร้อมกับสนับสนุนการศึกษา ช่วยให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(4)
สารบัญ.....	(5)
สารบัญตาราง.....	(8)
สารบัญแผนภูมิ.....	(10)

บทที่

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 นิยามศัพท์.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4

2. แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

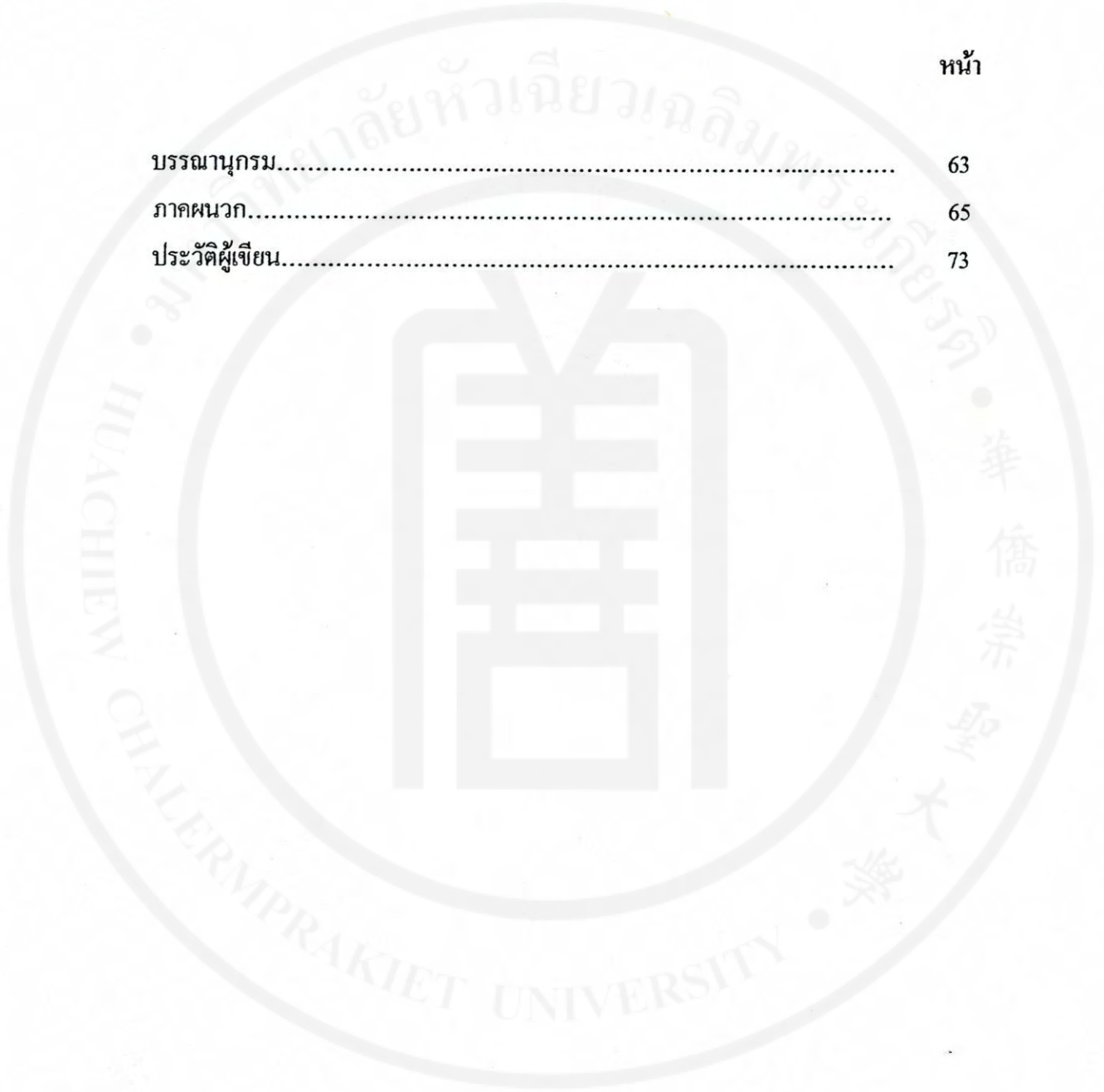
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	5
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา.....	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสูงอายุ.....	17
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	19
2.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	21

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3. ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	24
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	25
3.3 การทดสอบเครื่องมือ.....	26
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	27
3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	27
4. ผลการวิจัย	
4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	28
4.2 ตอนที่ 2 ภาวะถดถอยจากสังคมของผู้สูงอายุ.....	34
4.3 ตอนที่ 3 การร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ.....	36
4.4 ตอนที่ 4 ทักษะคิดต่อการสูงอายุ.....	41
4.5 ตอนที่ 5 ความเชื่อทางพุทธศาสนา.....	44
4.6 ตอนที่ 6 การปฏิบัติทางพุทธศาสนา.....	46
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	57
5.2 อภิปรายผล.....	59
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	62

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	63
ภาคผนวก.....	65
ประวัติผู้เขียน.....	73

สารบัญตาราง

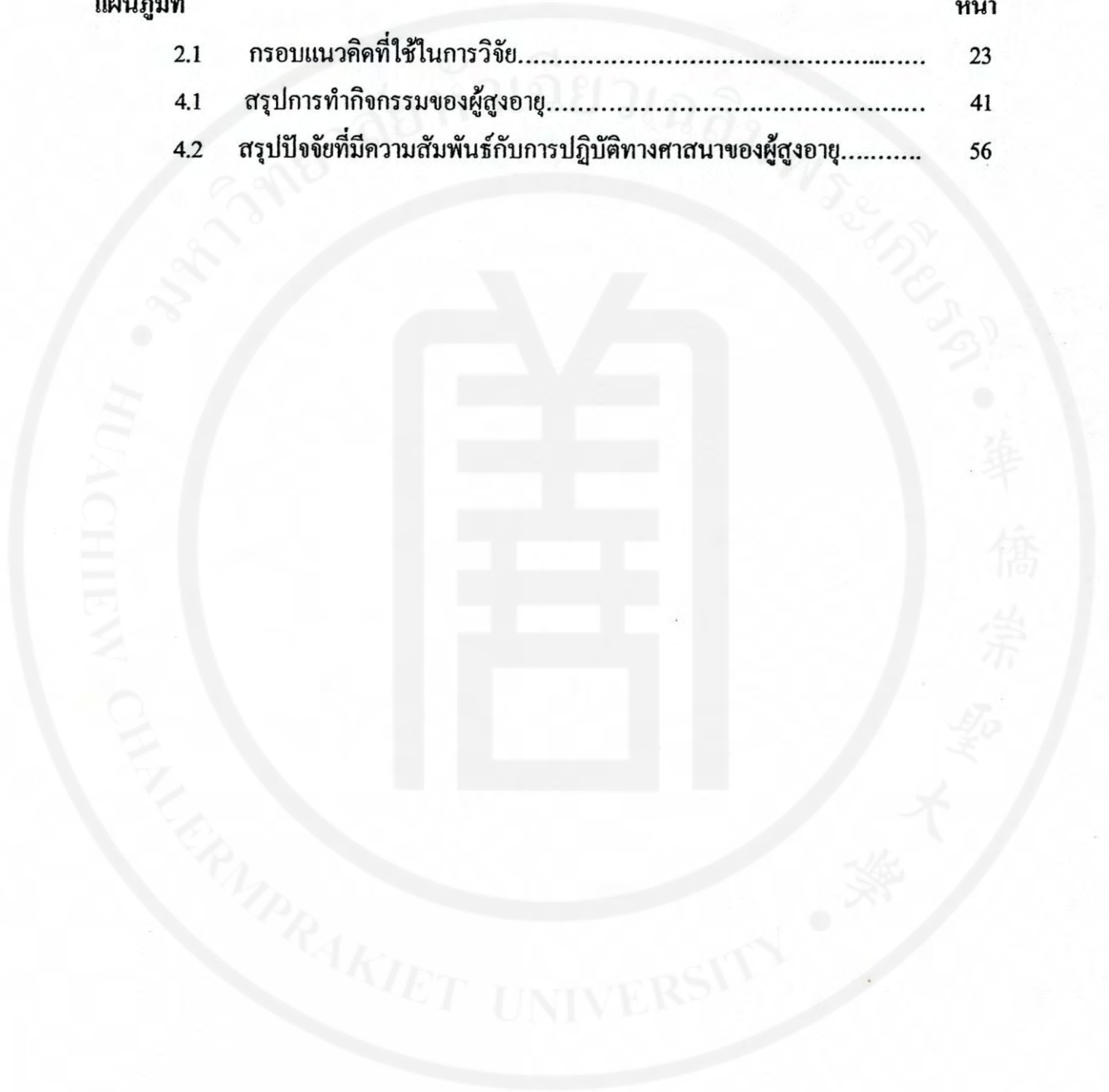
ตารางที่		หน้า
2.1	แสดงรายละเอียดของศีล 5.....	16
3.1	แสดงสัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	25
4.1	ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	29
4.2	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว ที่อยู่อาศัย ลักษณะที่พัก.....	31
4.3	ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ภายในครอบครัว หนี้สิน.....	32
4.4	ข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกชมรม.....	33
4.5	ข้อมูลเกี่ยวกับการมีโรค.....	33
4.6	แสดงค่าเฉลี่ยภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ.....	35
4.7	แสดงค่าเฉลี่ยการกิจกรรมผู้สูงอายุกิจกรรมอาชีพะบำบัด.....	36
4.8	แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุด้านกิจกรรมนันทนาการ.....	37
4.9	แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมการอ่านหนังสือ.....	38
4.10	แสดงค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุด้านกิจกรรมการออกกำลังกาย..	38
4.11	แสดงค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุด้าน กิจกรรมทางศาสนา.....	39
4.12	แสดงค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุด้าน กิจกรรมด้านอาสาสมัครงาน กุศล.....	40
4.13	แสดงค่าเฉลี่ยทัศนคติต่อตนเองของผู้สูงอายุ.....	43
4.14	แสดงค่าเฉลี่ยความเชื่อทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ.....	45
4.15	แสดงค่าเฉลี่ยการปฏิบัติทางพุทธศาสนา.....	47
4.16	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้มีสถานภาพสมรสต่างกัน.....	48
4.17	ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้มีสถานภาพสมรสต่างกัน.....	49
4.18	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติ ทางศาสนาระหว่างผู้ที่มีรายได้ต่างกัน.....	49
4.19	ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่มีรายได้ต่างกัน.....	50

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.20	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่มีหนี้สินต่างกัน.....	50
4.21	ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่มีหนี้สินต่างกัน.....	51
4.22	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติทางศาสนาของผู้ที่เข้าร่วมชมรมต่างกัน.....	51
4.23	ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาของผู้ที่มีเข้าร่วมชมรมต่างกัน.....	52
4.24	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆกับการปฏิบัติทางศาสนาของผู้สูงอายุ.....	54

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	23
4.1	สรุปการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ.....	41
4.2	สรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาของผู้สูงอายุ.....	56

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน สังคมเป็นสังคมใหม่ เป็นสังคมที่มีขนาดเล็กลง คนหนุ่มสาวมีภาระหน้าที่การงานมากขึ้น และสืบเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีลูกหลานที่จะคอยดูแลอย่างใกล้ชิดเหมือนแต่ก่อน นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางด้านสังคม เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภาวะสังคม เช่น การแก่งแย่งแข่งขันในการทำมาหากินมากขึ้นเนื่องจากประชากรมีจำนวนมากขึ้น แต่ทรัพยากร อาชีพ มีจำนวนเท่าเดิม การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง สังคมเกษตรกรรมกลายเป็นสังคม อุตสาหกรรม ค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากการที่ได้รับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา

ในอดีตแต่ละครอบครัวจะมีสมาชิกจำนวนมากทั้งการเกิดจากการที่มีผู้อยู่อาศัยร่วมกันหลายชั่วอายุคนตามลักษณะครอบครัวขยายหรือครอบครัวต่อกัน และการที่สามิภรรยาให้กำเนิดบุตรหลายคน ซึ่งในปัจจุบันเนื่องจากความนิยมการมีครอบครัวเดี่ยวหลังแต่งงานของหนุ่มสาว จึงนิยมที่จะแยกตัวออกมาตั้งบ้านเรือนต่างหาก

ครอบครัวชนิดนี้จะอยู่ห่างไกลจากผู้สูงอายุในครอบครัวเดิมโดยปริยาย ลูกที่เกิดในครอบครัวเดี่ยวจะขาดโอกาสในการถูกเลี้ยงดูโดยญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือแม่แต่ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ ลักษณะครอบครัวเดี่ยวเป็นครอบครัวสมัยใหม่ ขนาดครอบครัวเดิมจึงเล็กลง ซึ่งการที่สมาชิกในครอบครัวมีน้อย รวมทั้งสภาพการค้ำจุนทางเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบัน ที่ทำให้คนต้องออกไปต่อสู้กับภาระกิจการงานนอกบ้านมาก ผู้สูงอายุในครอบครัวจึงมีโอกาสดูทอดทิ้ง หรือละเลยที่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างมาก จะกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเนื่องจากสภาพชีวิตที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านความคิด การคมนาคมและระบบการทำงาน และการครองชีพที่ยากลำบากขึ้น ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาก เพราะระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพได้หมดไป แล้วกลายเป็นการซื้อขายทุก ๆ อย่างต้องซื้อ ดังนั้นจึงต้องทำงานหนักเพื่อให้ได้เงินมากพอที่จะซื้อสิ่งที่จำเป็นและต้องการได้ในครอบครัวทั้งสามิภรรยาจะต้องช่วยกันทำงานหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรสูงขึ้นประกอบกับรัฐบาลณรงค์ส่งเสริมให้ลดอัตราการผลิตของประชากรด้วยการเผยแพร่ความรู้ และเทคนิครวมทั้งอุปกรณ์ในการคุมกำเนิดที่ทันสมัยนานาชนิด ทำให้

ประชาชนส่วนใหญ่มีความตั้งใจที่จะมีลูกน้อย คือจะมีลูกครอบครัวละ 1-2 คน เพื่อที่จะสามารถเลี้ยงดูเขาได้อย่างมีคุณภาพ และเนื่องจากความคิดทันสมัยของหนุ่มสาว ที่ต้องการใช้ชีวิตคู่ตามลำพัง ทำให้คู่แต่งงานนิยมที่จะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก ไม่นิยมอยู่ร่วมกับพ่อแม่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แนวโน้มของสังคมไทยในปัจจุบัน จะมีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และในขณะเดียวกันครอบครัวขยายแบบเดิมก็ลดน้อยลงเรื่อย ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ที่สูงอายุแล้ว ก็ต้องอาศัยกันตามลำพังเป็นส่วนใหญ่ ลูก ๆ อาจจะไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนบ้างเป็นครั้งคราว แต่ก็ไม่อาจทำได้ อย่างสม่ำเสมอเพราะภาระการทำงาน และกิจกรรมในครอบครัวของเขาต้องใช้เวลาไปเสียหมด

เมื่อเป็นเช่นนี้นาน ๆ เข้า การให้ความอบอุ่นในครอบครัว ระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลานในแบบไทย ๆ ที่ผู้ใหญ่ดำรงตนเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน ส่วนลูกหลานก็ต้องรักเคารพ นับถือ เชื้อพียง และมีความกตัญญูคหวาทีต่อผู้สูงอายุ เช่น บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ของตน ในปัจจุบันความรู้สึกดังกล่าวนี้กำลังค่อย ๆ คลายตัวลงสู่การเป็นอยู่แบบตะวันตกเข้าทุกที เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนไป อีกทั้งอิทธิพลของตะวันตก เข้ามารอบงำมากเกินไป การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าตามแบบตะวันตก ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมไทยเกือบทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา รวมทั้งทางด้านวัฒนธรรม

ในส่วนของศาสนาพบว่า ผู้สูงอายุที่ไปวัด โบสถ์ หรือสุเหร่าบ่อยครั้ง คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่อายุยังไม่สูงมากนัก มีสุขภาพที่ดี และเป็นผู้สูงอายุที่มีความเห็นว่าศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบันมาก ซึ่งกลุ่มที่เห็นว่าศาสนามีความสำคัญมากนี้จะเป็นผู้สูงอายุ และมีปัญหาอันเกิดจากความเหงา ความรู้สึกที่ไม่มีเพื่อน (ศิริวรรณ ศิริบุญ, ในวารสารประชากรศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2538)

เพราะฉะนั้นในสังคมปัจจุบันผู้สูงอายุจะมองในแง่บวก และแนวคิดที่ว่า การพัฒนาแบบใหม่นั้น ตามแนวทางตะวันตกโดยที่มีการจัดการทางสังคมมากขึ้น จึงทำให้ผู้สูงอายุเข้าถึงกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การออกกำลังกาย การเป็นสมาชิกชมรมต่าง ๆ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุสนใจทางด้านศาสนาน้อยลง การทำหน้าที่ของศาสนาพุทธ พระสงฆ์เป็นผู้นำกิจกรรมทางศาสนา เพราะฉะนั้นวัดไม่ใช่ทางเลือก

ถึงอย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนและระบบจริยธรรมที่ซึมซาบแผ่ไปทั่ว และหยั่งรากลึกลงในพื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทยมาช้านาน แม้ว่าปัจจุบัน ถ้ามองในระดับผิวเผิน อาจเห็นว่าผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพุทธศาสนา เพราะมีปัจจัยแปลกใหม่ภายนอกเข้ามาปะปนอยู่มาก แต่ระบบจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาก็ยังคงสืบต่ออยู่อย่างแน่นหนา คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทยควรเรียนรู้พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยเพราะ

เป็นสถาบันใหญ่และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทยของผู้สูงอายุ ดังนั้นการศึกษาการปฏิบัติตนทางศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครนั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยเชื่อว่าจึงศึกษาการปฏิบัติตนทางศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร โดยสนใจศึกษากลุ่มผู้สูงอายุที่มาร่วมทำกิจกรรมในศูนย์บริการทางวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ กันอยู่เสมอ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุกรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานครมีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาแตกต่างกัน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และทัศนคติต่อการสูงอายุกับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาผู้สูงอายุที่มี อายุ 60 ปีขึ้นไป ที่นับถือศาสนาพุทธ ทั้งชายและหญิงที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ศูนย์บริการทางสังคม ของกรมประชาสงเคราะห์ ในเขตกรุงเทพมหานคร

1.4 นิยามศัพท์

ผู้สูงอายุ หมายถึง เป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ภาวะการถดถอย หมายถึง การที่บุคคลยอมรับสภาพของความสูงอายุ ลดกิจกรรม และบทบาททางสังคมของตนเองลงไปตามอายุ โดยให้สมาชิกใหม่ทำหน้าที่รับช่วง แล้วสร้างความมั่นคงให้สังคมสืบไป

การร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ 6 ประเภทได้แก่ กิจกรรมอาชีพะบำบัด กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมอ่านหนังสือ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมศาสนา และกิจกรรมอาสาสมัคร

ทัศนคติต่อการสูงอายุ หมายถึง ความเห็น ความรู้สึก ต่อการสูงอายุของผู้สูงอายุต่อเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในชีวิต ร่างกาย จิตใจ การเตรียมแผนการในอนาคต ชีวิตครอบครัว เพื่อนและสังคม การเกษียณอายุ การใช้เวลาว่างและต่อการตาย

ความเชื่อทางพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้หรือความเชื่ออันถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ในเรื่องเกี่ยวกับบุญกรรม การเวียนว่ายตายเกิด ผู้มีพระคุณ ผู้ให้กำเนิด ผู้อบรมสั่งสอน พระสงฆ์ผู้สอนศาสนา ฯลฯ

การปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติตามศีล 5 ข้ออันได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤตึผิดในกาม การไม่พูดปด และการไม่ติดอบายมุข

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติตนทางศาสนาต่างกัน
2. ได้ทราบความสัมพันธ์ของภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และทัศนคติของผู้สูงอายุกับการปฏิบัติตนทางศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร
3. ได้นำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการปฏิบัติตนทางศาสนาของผู้สูงอายุต่อไป
4. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตนทางศาสนาต่อไป

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติตนทางศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครจะได้ศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ และการปฏิบัติทางพุทธศาสนา
3. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสูงอายุ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.1.1 ความหมาย

คำว่า ผู้สูงอายุ มีความหมายหลายความหมายที่พิจารณาจากองค์ประกอบที่แตกต่างกัน เช่น ประเพณีนิยม สภาพการทำงานของร่างกายและจิตใจ ความสามารถในการประกอบอาชีพ ความกดดันทางอารมณ์ และความเจ็บป่วย (Borrow and Smith. 1979 : 7 อ้างใน บุญymas ตินรุประมา. 2539 : 4)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช (2525 : 255) ให้ความหมายคำว่า ชราภาพ หมายถึง ความแก่ด้วยอายุ ความซำรุดทรุดโทรม

คำว่า “แก่” พจนานุกรมฉบับเดียวกัน (2525 : 115) ให้ความหมายว่า หมายถึง มีอายุมาก เช่น แก่ไปทุกวัน ไม้แก่ อยู่ในวัยชรา เช่น คนแก่ หญิงแก่ คำที่เกี่ยวข้องกับความแก่อีกคำหนึ่งคือ คำว่า อาวุโส ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 :920) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า “แก่แก่ หรือ แก่กว่าในหน้าที่การงาน”

ส่วนใน พจนานุกรมไทย มานิตย์ มานิตยเจริญ (2514 : 1153 อ้างใน บุญymas ตินรุประมา. 2539 : 5) ได้อธิบายไว้ว่า อาวุโส อายุ พรรษา บรรดาศักดิ์ แก่อาวุโสกว่า เท่ากับ สูงอายุกว่า มากพรรษากว่า บรรดาศักดิ์สูงกว่า ซึ่งการที่บุคคลใดจะมีอาวุโส นั้นจะต้องดูจากเรื่องอายุ ประสบการณ์ที่ทำงานมานาน พระที่บวชมานานกว่า และผู้มีบรรดาศักดิ์สูงกว่า

ปีน มุทกัณฑ์ (มปป. : 101 อ้างใน บุษยมาส สินธุประมา. 2539 : 1) ให้ความหมายแก่ตามทัศนะทางพุทธศาสนาว่าหมายถึง การเคลื่อนใกล้เข้าไปหาความตายของทุกสิ่ง ที่มีเกิดเป็นเบื้องต้นอาการที่เรียกว่าชรานั้น ได้ปรากฏขึ้นตั้งแต่ผู้นั้นหรือสิ่งนั้นเกิดเป็นตัวขึ้นมาทีเดียวและครอบงำเรื่อยไปจนผู้นั้น สิ่งนั้นสลายไป ซึ่งความชราทางพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

ประเภทแรก ปฏิจฉินนชรา หมายถึง ความแก่ที่ยังถูกความเติบโตปิดบังอยู่ เช่น เด็กที่กำลังโต ความจริงก็ถูกความชราครอบงำอยู่เหมือนกัน หากแต่ความเติบโตมีมากกว่า ความชราก็ถูกปิดบังไว้

ประการที่สอง อัปปฏิจฉินนชรา หมายถึง ความแก่ที่ถูกเปิดเผย หรือความแก่ที่แสดงตัวออกมาให้เห็นอย่างเต็มที่

ส่วนความหมายของผู้สูงอายุที่เป็นทางการ พล.ศ.อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้นำคำนี้เข้ามาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ในการประชุมระหว่างแพทย์อาวุโสและผู้สูงอายุจากวงการต่าง ๆ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2512 ตามที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ กำหนดให้ผู้ที่มียุคตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ (Elderly) และให้ใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก

จากความหมายต่าง ๆ วีรสิทธิ์ สิทธิไครย์ และคณะ (2530 : 262 อ้างในบุษยมาส สินธุประมา 2539 : 5) จึงได้ให้ความหมายคำว่าผู้สูงอายุไว้สองประเด็น คือ ความเป็นผู้สูงอายุในสายตาของชาวบ้าน และความเป็นผู้สูงอายุที่ถูกกำหนดจากภายนอก คำว่า คนแก่ หรือ ผู้สูงอายุ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเท่านั้น เพราะชาวบ้านในชนบทมองความแก่ว่า อาจเริ่มจากอายุ 55 ปีขึ้นไปก็เริ่มแก่แล้ว โดยเฉพาะถ้าเป็นผู้หญิงและสุขภาพไม่ดี สังขารร่วงโรยเร็ว ในขณะที่มาตรฐานอายุ 60 ปีที่ใช้นั้นเป็นความคิดใหม่ที่ชาวบ้านรับมาจากมาตรฐานการเกษียณอายุที่เรียนรู้จากข้าราชการ

จากความหมายหลากหลายที่กล่าวมาว่าผู้สูงอายุซึ่งหมายถึง ผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อกำหนดขอบเขตด้านอายุของผู้ที่จะเป็นกลุ่มตัวอย่าง และหมายถึงผู้ที่มีอาวุโส มีอายุยาวนาน มีประสบการณ์มาก เป็นผู้มีลักษณะของคนแก่ เป็นผู้ที่เคลื่อนใกล้เข้าสู่ความตาย

2.1.2 ทฤษฎีว่าด้วยความสูงอายุ

ทฤษฎีที่ใช้อธิบายความสูงอายุ มีหลายกลุ่มทฤษฎี ดังนี้ (ใจไล ไชยเสวี ร.ศ.อ. 2539 : 17-21)

(1) ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological Theory) เป็นทฤษฎีที่อยู่บนพื้นฐานของยีนส์ (Gene) และการเปลี่ยนแปลงในระดับเซลล์ (Cell) และเนื้อเยื่อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีหลักและทฤษฎีย่อยสนับสนุน ดังนี้

(1.1) ทฤษฎีการถ่ายทอดพันธุกรรม (Genetic Theory) เชื่อว่าการสูงอายุเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นตามกรรมพันธุ์ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของอวัยวะบางส่วนของร่างกายคล้ายคลึงกันหลายชั่วอายุคน เมื่ออายุมากขึ้น เช่น ลักษณะศรัษะล้าน ผมหงอกเร็ว เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะพบในบางคนเท่านั้น แม้จะมีอายุเท่ากัน ทฤษฎีการถ่ายทอดพันธุกรรมนี้ยังได้กล่าวถึงการสร้างโปรตีนโดย DNA ซึ่งมีเอนไซม์ (Enzyme) เป็นตัวควบคุมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ โดยแบ่งแยกย่อยได้อีก 3 ทฤษฎีคือ

(1.1.1) ทฤษฎีนี้ว่าด้วยความเสียหายของ DNA (DNA Damage Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ในโมเลกุลของ DNA มีข้อมูลต่าง ๆ ในการสร้างโปรตีนและเอนไซม์แต่ละชนิดให้แก่อวัยวะต่าง ๆ ตามความต้องการของอวัยวะเหล่านั้น และเหมาะสมกับอวัยวะแต่ละชนิด เพื่อช่วยให้เซลล์ของอวัยวะเหล่านั้น ทำหน้าที่ต่อไปได้ ความเสียหายที่เกิดขึ้นในโมเลกุลของ DNA ทำให้ข้อมูลต่าง ๆ คาดเคลื่อนไปหมดทำให้โปรตีนและเอนไซม์ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาผิดพลาดไปด้วย เป็นเหตุให้เซลล์ของอวัยวะต่าง ๆ ต้องตายไป

(1.1.2) ทฤษฎีว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ร่างกาย (Somatic Mutation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ภาวะการแบ่งตัวผิดปกติของเซลล์ร่างกาย ทำให้เกิดการสูงอายุได้เร็วขึ้น เซลล์ที่ผิดปกตินี้ จะมีโครโมโซมที่ผิดปกติเพิ่มขึ้น ความผิดปกติของโครโมโซมจะทำให้ยีนส์หรือ DNA บกพร่อง เป็นสาเหตุให้เซลล์ตายเร็วขึ้น

(1.1.3) ทฤษฎีว่าด้วยความผิดพลาดของเซลล์ร่างกาย (Error Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เมื่อคนมีอายุมากขึ้น ยีนส์จะค่อย ๆ เกิดความผิดพลาด และความผิดพลาดนี้จะเพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดที่ทำให้เซลล์ต่าง ๆ ของร่างกายเสื่อมและหมดอายุลง

(1.2) ทฤษฎีที่เกี่ยวกับยีนส์ (Non Genetic Theory) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในระดับเซลล์และระดับเนื้อเยื่อ แบ่งแยกย่อยได้อีก 7 ทฤษฎีดังนี้

(1.2.1) ทฤษฎีว่าด้วยการเสื่อมและถดถอย (Wear and Tear Theory) เชื่อว่า ถ้าหน้าที่ของร่างกายทั้งโครงสร้างมีการใช้ ก็จะทำให้เกิดการหมดอายุ ถ้ามีการใช้มากมีผลทำให้เกิดการสูงอายุเร็วขึ้น

(1.2.2) ทฤษฎีว่าด้วยการอดซึมที่บกพร่อง (Deprivation Theory) เมื่อคนมีอายุมากขึ้น จะมีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความเสื่อมที่เกิดขึ้นที่ผนังเซลล์ของระบบต่าง ๆ ภายในร่างกาย เป็นผลให้การอดซึมหรือการส่งผ่านออกซิเจนและสารอาหารต่าง ๆ ในเลือดไปสู่เซลล์ของอวัยวะต่าง ๆ เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ ทำให้เซลล์ของอวัยวะต่าง ๆ ได้รับออกซิเจนและสารอาหารไม่เพียงพอ อวัยวะต่าง ๆ จึงเสื่อมลง

(1.2.3) ทฤษฎีว่าด้วยการสะสม (Accumulation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ในน้ำเหลือง (Serum) ของคนหรือสัตว์ที่สูงอายุ พบว่ามีการสะสมของสารบางอย่าง ซึ่งมีผลทำให้หยุดการเจริญเติบโตของเซลล์ และสารที่จะไม่พบในน้ำเหลืองของคนหรือสัตว์ที่มีอายุน้อย

(1.2.4) ทฤษฎีว่าด้วยสารที่เกิดจากการเผาผลาญ (Free Radical Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึง การให้ออกซิเจนของเซลล์และการเผาผลาญพวกโปรตีน คาร์โบไฮเดรต และอื่น ๆ จะทำให้เกิดพวกเรดิคัล อิสระ (Free Radical Theory) อันเป็นสารที่ทำลายผนังเซลล์ให้เสื่อมสลายลง

(1.2.5) ทฤษฎีว่าด้วยคอลลาเจน (Collagen Cross-linkage Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สารที่เป็นส่วนประกอบของคอลลาเจนและไฟบรอสโปรตีนจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและเกิดการจับตัวมากขึ้น ทำให้เส้นใย (Collagen Fiber) หดสั้นเข้า ในวัยชรา ทำให้เกิดความสูญเสียการยืดหยุ่น เช่น ผิวหนัง และเส้นเลือด มีรอยย่นปรากฏขึ้น

(1.2.6) ทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกัน (Immunologic Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การสูงอายุเกิดจากความบกพร่องของระบบภูมิคุ้มกัน ทำให้ร่างกายต่อสู้กับเชื้อโรค และสิ่งแปลกปลอมได้ไม่ดี จึงเกิดความเจ็บป่วยง่ายและมักจะเป็นรุนแรง อันตรายถึงชีวิต

(1.2.7) ทฤษฎีว่าด้วยความเครียด (Stress Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีผลทำให้เซลล์ตายได้ บุคคลที่ต้องเผชิญความเครียดบ่อย ๆ จะทำให้บุคคลนั้นเข้าสู่วัยสูงอายุเร็วขึ้น

(2) ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุ มีบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไป มีดังนี้

(2.1) ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะเป็นสุขหรือทุกข์อยู่กับภูมิลัทธิ และการพัฒนาจิตใจของผู้นั้น ถ้าผู้สูงอายุเติบโตขึ้นมาด้วยความมั่นคงอบอุ่น มีความรักแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เห็นความสำคัญของคนอื่น รักคนอื่นและทำงานร่วมกับคนอื่นได้เป็นอย่างดี ก็มักจะเป็นผู้สูงอายุที่ค่อนข้างมีความสุข สามารถอยู่กับลูกหลานหรือผู้อื่นได้ โดยไม่ค่อยมีความเคืองร้อนใจ แต่ถ้าเป็นผู้สูงอายุที่เติบโตมาในลักษณะที่ร่วมมือกับใครไม่ได้ ไม่อยากช่วยเหลือผู้ใด จิตใจคับแคบ ถือว่าตัวใครตัวมัน มักรู้สึกว่าคุณกับใครไม่ค่อยขึ้น ก็มักจะเป็นผู้สูงอายุที่ไม่ค่อยมีความสุข ชีวิตนั้นปลายมักจะทำร้ายสร้อยนำสงสาร

(2.2) ทฤษฎีความปราดเปรื่อง (Intelligence Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุที่ยังปราดเปรื่อง และคงความเป็นปราชญ์อยู่ได้ก็ด้วยเป็นผู้ที่มีความสนใจเรื่องต่าง ๆ อยู่ มีการค้นคว้าและพยายามที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ผู้ที่จะมีลักษณะเช่นนี้ได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดีและมีเงินใช้สอย โดยไม่เคียดแค้นเป็นเครื่องเก้อหนุน

(3) ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา (Sociologic Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ก็จะทำให้สถานะของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วย และสถานะของผู้สูงอายุในสังคมใดจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับการยอมรับของคนในชุมชน โดยมีทฤษฎีที่เสนอแนะการดำรงตนของผู้สูงอายุทางสังคม ดังนี้

(3.1) ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สถานการณ์ทางสังคมจะลดลง บทบาทเก่าจะถูกถอนตัวออกไป ดังนั้น ผู้สูงอายุควรมีกิจกรรมต่อเนื่องจากวันที่ผ่านมา ควรพอใจในการร่วมกิจกรรม สนใจและร่วมเป็นสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่ทำให้มีสุขภาพดีทั้งใจและกาย กิจกรรมจึงมีความสำคัญต่อความพึงพอใจ ในชีวิตของผู้สูงอายุ

(3.2) ทฤษฎีภาวะถดถอยทางสังคม (Disengagement Theory) กล่าวว่า ผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เนื่องจากผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมถอยรวมทั้งความตายที่ค่อย ๆ มาถึง ผู้สูงอายุจึงหลีกเลี่ยงหนีถอนตัวออกจากสังคม เพื่อลดความเครียดและพอใจกับการไม่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่างตนเองกับสังคมต่อไป

(3.3) ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อได้กระทำกิจกรรมหรือปฏิบัติตัวเช่นที่เคยกระทำมาแต่เก่าก่อน บุคคลใดคุ้นเคยกับการอยู่ร่วมกับคนหมู่มากก็กระทำต่อไป คนใด พอใจรักชีวิตที่อยู่อย่างสบาย สันโดษ ก็อาจแยกตนเองออกมายุ่งตามลำพัง ทฤษฎีนี้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้สูงอายุว่า จะต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงมากมายหลายอย่างในสังคม เช่น การตายของสามีหรือภรรยา การเกษียณอายุ เป็นต้น

(3.4) ทฤษฎีของอีริกสัน (Erikson's Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การพัฒนาการทางด้านจิตสังคมของคนในวัยสูงอายุ เป็นช่วงที่รู้สึกว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า มีความมั่นคง จะมีความรู้สึกพึงพอใจในผลสำเร็จจากช่วงที่ผ่านมา และเกิดความรู้สึกสุขสงบทางใจ และสามารถยอมรับได้ว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ในทางตรงกันข้าม คนที่ไม่ยอมรับ จะมีความรู้สึกว่า คนนั้นมีโอกาสเลือกได้น้อย และต้องการให้มีชีวิตที่ยาวต่อไปอีก เกิดความท้อถอยสิ้นหวัง คับข้องใจ รู้สึกว่าคนนั้น ไร้ค่าและความสามารถที่จะเผชิญต่อความสูงอายุลดน้อยลงด้วย

(3.5) ทฤษฎีพัฒนาการของเพค (Peck's Developmental Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ผู้สูงอายุมีพัฒนาการ 3 ประการคือ

ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ความภาคภูมิใจในตนเองและความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า ขึ้นอยู่กับบทบาทของหน้าที่การงาน เมื่อเกษียณอายุ บางคนจะมีความรู้สึกที่ไร้คุณค่า แต่ถ้าความรู้สึกภาคภูมิใจและความมีคุณค่าของงานไม่ได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ที่เคยทำหลังเกษียณอายุความรู้สึกนั้นก็ยังคงอยู่ เช่น ผู้ที่ชอบปลูกต้นไม้หรือเล่นกอล์ฟ ก็จะพึงพอใจหลังเกษียณ ที่จะได้ทำสิ่งที่ต้องการแทนงานอาชีพที่เคยทำเป็นประจำ

ความสามารถทางร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ กับร่างกายที่แข็งแรงเมื่อยังทำงานอยู่ ทักษะทางด้านนี้ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับความสามารถทางร่างกายที่ลดลง และพยายามปรับตัวให้เหมาะสม ชีวิตก็จะเกิดความผาสุก แต่นึกถึงความถดถอยของร่างกาย ก็จะทำให้ความสุขและความพอใจในวัยสูงอายุลดน้อยลง

การยอมรับว่า ร่างกายของตนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติกับสภาพร่างกายก่อนสูงอายุ การยอมรับร่างกายตามธรรมชาติ ทำให้คนยอมรับความตายโดยไม่รู้สึกลัวกลัว การยอมรับนี้รวมไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความตายด้วย ในทางตรงกันข้าม คนยึดถือสภาพร่างกายขณะที่อยู่ในวัยที่อ่อนกว่า ก็พยายามยืดชีวิตไว้ได้ยาวนานที่สุด และไม่พึงพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ หลีกเลี่ยงความตาย

จากทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวมา ผู้วิจัยเลือกกลุ่มทฤษฎีทางสังคมวิทยา มาเป็นกรอบในการศึกษาเรื่องนี้ โดยเน้นที่ทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีภาวะถดถอยทางสังคม โดยจะให้กล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.3 แนวคิดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีกล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตสังคม จากการมีกิจกรรมร่วมกัน และการเคลื่อนไหว อยู่ตลอดเวลา ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างกระฉับกระเฉง และมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นประโยชน์ต่อสังคม และยังเชื่อว่าสุขภาพมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม และถ้ากิจกรรมในสังคมหนึ่งสังคมใดลดลง ก็จะมีผลให้อีกสังคมลดลงด้วย ผู้สูงอายุที่มีสภาพร่างกายแข็งแรงดี หรือได้ทำประโยชน์ ให้สังคม จะทำให้ผู้สูงอายุมีการพัฒนาตนเองต่อบทบาทใหม่อยู่เสมอ ซึ่งมีแนวคิดที่ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตเหมือนกับคนที่อยู่ในวัยกลางคน และจะปฏิเสธที่จะมีชีวิตแบบผู้สูงอายุมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ลักษณะทางสังคมจะต้องมีแบบแผนให้ผู้สูงอายุดำเนินกิจกรรม ได้เท่าวัยกลางคน โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความสนใจและเกี่ยวข้องกับสมาชิกวัยเดียวกัน การกิจกรรมจะทำให้สภาวะร่างกาย จิตใจ สังคมดีขึ้นมาก

ทฤษฎีกิจกรรม ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางสังคมและความพึงพอใจในชีวิต Havighurst และ Albrecht (1953 อ้างในบุญยมาศ สิริรูปประมา. 2539 : 23) โดยมีพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับอัตรากว่า อัตราก่อเกิดจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม (Social Interaction) กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ถ้าหากโครงสร้างทางสังคมขัดขวางการกระทำระหว่างกันทางสังคมของผู้สูงอายุ (เช่นการถูกปลดเกษียณ) ทำให้ลดคุณค่าความเป็นคนของผู้สูงอายุ เกิดความแปลกแยก อันเป็นผลให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง โดยทฤษฎีนี้กิจกรรมทางสังคมถูกผูกมัดไว้กับบทบาทสังคมของบุคคล และถ้าบุคคลก็ดกกันออกจากบทบาททางสังคม กิจกรรมทางสังคมของบุคคลจะลดลง อันส่งผลให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง และ Havighurst (1963 อ้างใน สุรกุล เจนอบรม. 2534 : 34) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง มีการปฏิบัติภารกิจหรือพฤติกรรมสม่ำเสมอจะมีความพึงพอใจและปรับตัวได้ดีกว่าผู้ไม่มีกิจกรรมใด ๆ

บาโรว์ และ สมิธ (Barrow & Smith. 1979 : 53 อ้างในบุญยมาศ สิริรูปประมา.2539 : 23) เชื่อว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมมากจะมีการปรับตัวได้ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม และบุคคลที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมได้ จะเป็นผู้ที่มีความพอใจในชีวิตสูง จะมีภาพลักษณ์เกี่ยวกับตัวเองดี ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิต และ ชารอน แวนเดอร์ ซิล และ แซลลี่ เวนด์คอลล (Sharon Vander Zyl.1979 : 46 และ Sally Wendoll.1986 : 512-513 อ้างในบุญยมาศ สิริรูปประมา.2539 : 23) กล่าวถึงทฤษฎีกิจกรรมทำนองเดียวกันว่า ผู้สูงอายุที่พยายามหา กิจกรรมอื่นมาทดแทนกิจกรรมเดิม ซึ่งทำให้ยังคงบทบาทบางอย่างของเขาไว้ได้ ก็จะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิต ทำให้มองโลกมีชีวิตชีวาไม่หดหู่

คำกล่าวนี้มีงานวิจัยสนับสนุนอยู่หลายเรื่อง โดยมีการพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยสำคัญมากที่สุดพอ ๆ กับสุขภาพที่จะทำนายความพึงพอใจในชีวิต (Markides and Mastin. 1979 อ้างในบุญยมาศ สิริรูปประมา. 2539 : 23) ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ (ฉันทนา กาญจนพนัง. 2530) กิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิต (จารุพันธ์ สมบูรณ์สิทธิ์. 2535) การมีส่วนร่วมในสังคมแห่งจิตใจ เป็นสังคมหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ (ไฉไล ไชยเสวี.ร.ด.อ. 2539) และการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งทางสังคมและศาสนาของผู้สูงอายุ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิต (อรวรรณ น้ำชื่น.2541)

กิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งในส่วนของกิจกรรมผู้สูงอายุนั้น เทเลอร์ (Taylor. 1982 : 540-556 อ้างใน สุมนัส วงศ์ภูษร.2537 : 32-34) ได้แบ่งไว้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1. กิจกรรมอาชีพะบำบัดหรือฝึกอาชีพเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำงานบ้าง เป็นการป้องกันความพิการ และเสริมสุขภาพ 2. กิจกรรมประเภทนันทนาการเช่น

วาดรูป งานฝีมือ คอมพิวเตอร์ เต้นรำ สังสรรค์ ฯลฯ 3. กิจกรรมประเภทอ่านหนังสือ 4. กิจกรรมการออกกำลังกาย 5. กิจกรรมศาสนา และ 6. กิจกรรมอาสาสมัคร

2.1.4 ทฤษฎีภาวะถดถอยจากสังคม

ทฤษฎีภาวะถดถอยจากสังคม (Disengagement Theory) มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยอีกหลายชื่อ เช่น ทฤษฎีแยกตนเอง ทฤษฎีไว้ภาระผูกพัน หรือ ทฤษฎีการไม่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีนี้อธิบายว่าบุคคลจะลดบทบาททางสังคมไปตามอายุ คัมมิง (Cumming, 1976 อ้างใน ขวัญรัก สุขสมหทัย, 2540 : 25) กล่าวไว้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาและหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้สูงอายุจะต้องลดกิจกรรมและบทบาททางสังคมของตนเองเมื่ออายุมากขึ้น การลดบทบาททางสังคมนั้นเป็นการสมยอมทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้สูงอายุและฝ่ายสังคม กระบวนการถดถอยจากสังคมจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ผู้สูงอายุจะพยายามหลีกเลี่ยงออกจากความกดดันของสังคม พยายามลดความผูกพันต่อสังคมให้น้อยลง ทฤษฎีถดถอยจากสังคมเชื่อว่าการที่ผู้สูงอายุลดบทบาททางสังคมของตนเองนั้นเป็นการมอบบทบาทเหล่านั้นให้กับบุคคลที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ซึ่งสามารถจะทำหน้าที่ในบทบาทนั้น ๆ ได้ดีกว่า และเป็นที่ต้องการของสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน สังคมต้องการคนรุ่นใหม่เข้าไปทำงาน เพื่อจะได้ทันโลกทันเหตุการณ์ ขวัญรัก สุขสมหทัย (2540 : 25) สรุปต่อไปว่า ทฤษฎีนี้ไม่ได้บ่งชี้ว่า ผู้สูงอายุหรือสังคมเป็นผู้ถดถอยนี้ แต่ผู้สูงอายุมีความพอใจอย่างมากถ้าได้มาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมือนเดิม และถ้าถึงแวดล้อมดี ลักษณะทางสังคมดี มีการยอมรับ เปิดโอกาสและเคารพในตัวผู้สูงอายุแล้ว จะเป็นเหตุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในสังคมมากกว่าที่จะถดถอย แต่การที่ผู้สูงอายุถดถอยจากสังคมก็เนื่องมาจากผู้สูงอายุต้องทิ้งบทบาทเดิม เช่น การเกษียณอายุราชการ ทำให้ความสัมพันธ์ร่วมกับเพื่อนร่วมงานลดลงไป บุตรแยกครอบครัวออกไป คู่สมรสเสียชีวิต หรือตนเองหมดสภาพหัวหน้าครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุถดถอยออกมาจากสังคม

บุษยามาส สตินรุประมา (2539 : 22) สรุปว่าทฤษฎีไว้ภาระผูกพัน หรือ ทฤษฎีการถดถอยจากสังคมเน้นให้บุคคลยอมรับสภาพของความสูงอายุ และเห็นความจำเป็นที่สังคมจะต้องดำรงอยู่ โดยมีสมาชิกใหม่ทำหน้าที่รับช่วงและสร้างความมั่นคงให้สังคมสืบไป บุคคลที่ไม่สามารถทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ก็ควรจะถอนจากบทบาททางสังคมไป ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำข้อสรุปนี้ให้ใช้เป็นกรอบในการศึกษาภาวะผู้สูงอายุครั้งนี้ต่อไป

ทฤษฎีภาวะถดถอยจากสังคมอธิบายว่าบุคคลทฤษฎีนี้อธิบายว่าบุคคลจะลดบทบาททางสังคม ไปตามอายุ ซึ่งเป็นการสมยอมจากทั้งผู้สูงอายุ และสังคม ซึ่งกระบวนการถดถอยนี้จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ผู้สูงอายุแต่ละคน เป็นกระบวนการมอบบทบาททางสังคมที่คนทำหน้าที่อยู่ให้แก่

วัยหนุ่มสาวที่สามารถทำหน้าที่ได้ดี และสมบูรณ์กว่า แต่มิได้บ่งชี้ว่า ผู้สูงอายุหรือสังคมเป็นผู้ถอยหนีออกจากกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจที่จะอยู่ในสภาวะแวดล้อมเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่การที่ต้องทิ้งบทบาทเดิมไป ทำให้สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนไป เป็นอีกสาเหตุให้เกิดการถดถอยจากสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา

2.2.1 ความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อเป็นลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของบุคคล หมายถึง การรับรู้และการยอมรับเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นจริง (งามดาวนินทานนท์. 2536 : 12) ซึ่งสมศักดิ์ ศรี สันติสุข (2539 : 85-89) ได้สรุปค่านิยมและความเชื่อของผู้สูงอายุ โดยกล่าวว่า ผู้สูงอายุทั้งในชนบทและในเมืองนิยมการไปวัด โดยในชนบทผู้สูงอายุจะไปวัดในวันพระเพื่อถือศีลแปด หรือไปถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ ส่วนผู้สูงอายุในเมืองจะไปวัดเพื่อไปฟังเทศน์ฟังธรรมพอสมควร สำหรับความเชื่อ ผู้สูงอายุในชนบทมีความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ผีบรรพบุรุษ เรื่องนิพพาน พรหมลิขิต ส่วนผู้สูงอายุในเมืองมีความเชื่อเหตุและผลมากกว่า มีความเชื่อในเรื่องนิพพานและพรหมลิขิตอยู่บ้าง รวมทั้งเชื่อเรื่องกรรมดีในทางศาสนาด้วย จะเห็นว่าความเชื่อของผู้สูงอายุไม่จำกัดอยู่ในเมืองและชนบทที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องทางศาสนามาก่อนข้างมาก

พุทธทาสภิกขุ (2533 : 5) กล่าวถึงความเชื่อทางศาสนาว่าหมายถึง การรับรู้และการยอมรับหรือเรียกว่าศรัทธา โดยศรัทธาจะหมายถึง ความเชื่ออย่างมีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดีในสิ่งที่นับถือปฏิบัติ ศรัทธามีประโยชน์ คือ เป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิปัญญา และเกิดความ پاکเพียรในการปฏิบัติ และเป็นสิ่งเหนี่ยวรั้งและด้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งที่ชักจูงในความชั่ว โดยเฉพาะ ผู้ที่เชื่อในพุทธศาสนาจะเชื่อและศรัทธาในพระรัตนตรัย หรือไตรสรณคมณ์เป็นที่พึ่งเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรกสวรรค์และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

กล๊อค (Glock.1962 อ้างใน สุรกุล เจนอบรม. 2534 : 101-103) ได้สรุปรูปแบบของบุคคลในการหันเข้ามาศรัทธายอมรับศาสนาไว้ 5 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก ประเภทที่หันเข้าหาศาสนาเพื่อหวังจะเข้าถึงความจริงอันสูงสุด สัจธรรมขั้นสูง มุ่งการหลุดพ้นจากทุกข์ตามแนวทางที่ศาสนาในแต่ละศาสนาได้บัญญัติไว้ หรือมุ่งหวังจะได้รับประสบการณ์ที่ดี จิตใจ อารมณ์ที่มีความสงบสุข ผลโดยตรงคือ บุคคลประเภทนี้จะปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ (ประเภทมุ่งหวังสัจธรรม)

ประเภทที่สอง ประเภทที่นับถือเลื่อมใสศาสนาเนื่องจากความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นในศาสนา และคำสอน บุคคลที่สนใจศาสนาแบบนี้จะมีศรัทธา เชื่อมมั่นอย่างแรงกล้า เชื่อมมั่น โดยไม่มีข้อคำถาม ไม่มีข้อสงสัย เช่น พระเจ้า เป็นต้น (ประเภทเชื่อมั่นในศาสนา)

ประเภทที่สาม ประเภทที่มุ่งเน้นการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ เน้นการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การถือศีลอด การสวดอ้อนวอนพระเจ้า การสวดภาวนา การเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ (ประเภทเน้นพิธีกรรม)

ประเภทที่สี่ ประเภทที่สนใจศาสนาเนื่องจากการ ได้ศึกษาข้อมูลที่ตนสนใจ เช่น บุคคลที่ได้ อ่านหนังสือเกี่ยวกับศาสนาด้วยความพินิจพิเคราะห์ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความ เป็นจริง ความสมเหตุสมผลของแต่ละศาสนากำหนดไว้ นำไปสู่การมีทัศนคติที่ดี และหันมาเลื่อมใส ในที่สุด

ประเภทที่ห้า เป็นประเภทที่รวมลักษณะของประเภทที่หนึ่งถึงประเภทที่สี่เข้าด้วยกัน คือ มีความยึดมั่น ศรัทธาการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา และตามความรู้ที่ศึกษามา รวมไปถึงความ มุ่งหวังตั้งธรรมและความสุข

2.2.2 ความเชื่อทางพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้แสดงรายละเอียดของการปฏิบัติตนที่จะนำไปสู่ การหลุดพ้น เรียกว่ามรรคไว้ 8 ประการหรือ 8 ขั้นตอน (มรรคองค์ 8) ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมา สังข์ปะ สะสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ โดย ขั้นแรกของมรรคองค์ 8 คือ สัมมาทิฐิ หมายถึง ความมีความรู้ถูกต้อง อันจะนำไปเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ความรู้ที่ถูกต้องหรือความรู้ชอบ ประกอบด้วย (พระโพธิ์รัช กษ์. 2526 : 125-222)

(1) ทานที่ให้แล้ว มีผลคือ ความเชื่อและเห็นประ โยชน์ในกรรมกิริยาของการให้ การ เอื้อเฟื้อ การเสียสละ

(2) ยัญพิธีที่บูชาแล้วมีผล ยัญพิธีคือ พิธีกรรมอันเป็นเครื่องประกอบให้เกิดผลในการสร้าง ความรู้ความเข้าใจในทางพุทธศาสนาเช่น การเทศน์ การแสดงธรรม เป็นต้น ความเชื่อนี้คือเชื่อว่า พิธีกรรมเหล่านี้มีผลในการสร้างความรู้ความเข้าใจ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

(3) สังเวทীবวงสรวงแล้ว มีผล การบวงสรวงคือการอ้อนวอน การร้องขอ ซึ่งเป็นพิธีกรรม ในการสร้างขวัญกำลังใจเกิดความสามัคคี เคารพนับถือกัน ฯลฯ การบวงสรวงที่ถูกต้องคือการ บวงสรวงเพื่อให้เกิดประ โยชน์ในการปฏิบัติ โดยไม่ข้องแวะกับไสยศาสตร์ ฤทธิเดช การบนบาน

ศาลกล่าวว่าการพลีกรรม ฯลฯ ที่ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือการหลอกลวง ลักษณะการ บวงสรวงที่ถูกต้อง (สัมมา) เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัล เป็นต้น

- (4) ผลวิบากของกรรมที่ทำชั่วแล้ว มีอยู่ คือ การเชื่อในเรื่องทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และ
- (5) บุญกรรมมีจริง

(6) โลกนี้มีโลกหน้ามี โลกนี้มี-โลกหน้ามี เป็นความเชื่อในเรื่องวังวนของกรรม การเวียน วายตายเกิด

- (7) มารคามี

(8) บิคามีมารคามี-บิคามี เป็นความเชื่อในเรื่องบุพการี ผู้ให้กำเนิดผู้มีบุญคุณแม่ หมายถึง ผู้ให้กำเนิด พ่อ หมายถึง ผู้อบรม การเป็นพ่อแม่ คือ การเป็นผู้ให้กำเนิดและการอบรมเลี้ยงดู คนทุกคนมีพ่อแม่ อาจหมายถึงพ่อแม่จริง ๆ หรือพ่อแม่ทางธรรมที่ทำให้บุคคลได้เกิดใหม่ ได้ชีวิต ใหม่ ได้ความรู้ใหม่ ได้กลับตัวกลับใจ บุคคลทุกคนจึงมีพ่อแม่ที่ต้องตอบแทนบุญคุณด้วยความ กตัญญูรู้คุณทุกคน

- (9) สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะ มี

(10) สมณพราหมณ์ ที่ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ มีอยู่ หมายถึง ในโลกนี้ยังมีพระ สมณะ พราหมณ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ ซึ่งบุคคลจะต้องเสาะหาพระ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรงตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้พบความรู้หรือความเห็นที่ถูกต้องเหล่านี้ จะเป็นช่องทางนำผู้ที่เชื่อในสิ่งเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติชอบในที่สุด ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมากำหนดเป็น ตัวแปรด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยความเชื่อหลัก ๆ เกี่ยวกับ บุญกรรม การ เวียนวายตายเกิด ผู้มีพระคุณ ผู้ให้กำเนิด ผู้อบรมสั่งสอน พระสงฆ์ผู้สอนศาสนา

2.2.3 การปฏิบัติคนทางพุทธศาสนา

การปฏิบัติทางพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และ พระสงฆ์สาวกผู้สืบทอดพุทธศาสนา พระเทพเวที (2532 : 6) ได้กล่าวถึงเอกลักษณ์ของพุทธ ศาสนาว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม หลักธรรมของพระพุทธ เจ้ามุ่งในทางปฏิบัติ ให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ใน สภาพและระดับชีวิตอย่างไร สามารถเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามสมควรแก่สภาพ และระดับชีวิตนั้น ๆ

หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาสำหรับพุทธศาสนิกชน คือ ศีลพื้นฐานขั้นต้นที่สุดคือศีลห้า ได้แก่ (1) เว้นจากการฆ่า (2) เว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง (3) เว้นจากการประพฤติดูหมิ่นในกาม (4) เว้นจากการพูดเท็จโกหกหลอกลวง และ (5) เว้นจากการเสพเครื่องคองของมีนเมา ถึงเสพติด

พระโพธิ์รักร์ (อ้างในธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2536 :15-16) มีแนวการสอนธรรมะให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม โดยเน้นที่การถือศีลอย่างเคร่งครัด ทั้งศีล 5 ศีล 8 และศีล 10 เพื่อให้เกิดการลดละกิเลสอย่างแท้จริง การอธิบายถึงศีลแต่ละข้อ จึงมีรายละเอียดตั้งแต่หยาบ - กลาง - ละเอียด ดังจะกล่าวคร่าว ๆ ถึงรายละเอียดของศีล 5 ดังนี้

ตารางที่ 2.1
แสดงรายละเอียดของศีล 5

ศีลข้อที่	ความหมาย		
	หยาบ	กลาง	ละเอียด
1. ปานาติปาตา เวรมณี	ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้ายผู้อื่น	ไม่อาฆาต ไม่พยาบาท ไม่ชิงชัง	ไม่โกรธ ไม่เคือง มีเมตตา เกื้อกูล
2. อทินนาทานา เวรมณี	ไม่ลักขโมย ไม่ฉ้อโกง	ไม่ยอกได้ของผู้อื่น ไม่โลภ ไม่อยากได้	ไม่เห็นแก่ตัว อยากช่วยผู้อื่น เสียสละ ทานบริสุทธ์
3. กามสุมิฉฉา เวรมณี	ไม่คิดลुकคิดเมียเขา	ไม่แสดงที่ทำชั่ว กามารมณ์	ไม่ยินดีพอใจในสิ่งชั่ว แม้รู้ปรสกลั่นเสียงสัมพันธ์ เช่น รสชาติอาหาร
4. มุสาวาทา เวรมณี	ไม่พูดโกหก ไม่หลอกลวง	ไม่พูดต่อเสียด ไม่เพ้อเจ้อ	ไม่พูดเล่นหัว ไว้สาระ
5. สุราเมรยมชปมา ตลา นา เวรมณี	ไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี ไม่เสพยาสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ไม่เที่ยวกลางคืน	ไม่คิดการละเล่น ไม่ดื่มหรสพ,คนตรี ไม่คบมิตรชั่ว ไม่ขี้เกียจ	ไม่คิดบรรยาการ ไม่คิดสถานที่ ไม่คิดหลับคิดนอน ไม่คิดภพชาติ ไม่คิดอึดตา

ที่มา : ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2536 :15-16.

ศีลทุกข้อจะมีผู้ปฏิบัติมากน้อยลดหลั่นกันไปตามภูมิธรรม ผู้ปฏิบัติได้มากจะเป็นผู้ลดละกิเลสได้มาก พบความสุขได้มาก เบาจากภาระได้มาก และสามารถอุทิศตนเองต่อสังคมและพระศาสนาได้มาก ผู้ปฏิบัติได้น้อย ก็จะได้ผลลัพท์น้อยลงไปตามส่วน

ศีล 5 เป็นศีลที่คนรู้จัก และยึดถือปฏิบัติกันทั่วไป ซึ่งในหลักปฏิบัติ มีรายละเอียดปลีกย่อย 3 ระดับ คือ หยาบ กลาง และละเอียด ซึ่งความสามารถของแต่ละคนมีความแตกต่างกันในเชิงปฏิบัติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาวะทางสังคม ภาวะทางจิตใจ พื้นฐานการดำเนินชีวิต การอบรมเลี้ยงดู ฯลฯ ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มคนที่มีภาวะทางจิตใจ และวุฒิสูงกว่าคนหนุ่มสาว เพราะการดำเนินชีวิต และช่วงอายุเอื้ออำนวยให้สามารถ เข้าถึงหลักธรรม คำสั่งสอนตามแนวทางของพุทธศาสนาได้ชัดเจนกว่า ซึ่งในส่วนของศีลข้อกาเมสุมิจจาเรมณิ คือการไม่ผิดลูกผิดเมียเขา ไม่แสดงที่ทำชั่วยกามารมณ์ ซึ่งข้อนี้ผู้วิจัยจะไม่นำไปรวมไว้ในกรอบแนวคิดเนื่องจากน่าจะเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุอาจมีการปฏิบัติน้อยลงมากแล้ว

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสูงอายุ

สุรกุล เจนอบรม (2534 : 24-25) กล่าวว่า คนไทยส่วนใหญ่ถือว่า คนชราคือผู้สูงอายุมีสถานภาพสูงและได้รับการยอมรับยกย่องตลอดมา ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมชาติไทยเรานับถือ ปู่ ย่า ตา ยายว่าเป็นเสมือนร่มโพธิ์ ร่มไทรที่ให้ความร่มเย็นแก่ครอบครัว และยังนับว่าเป็นผู้ที่เคยทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัว สังคมและประเทศชาติมาแล้วในอดีต ตลอดจนได้อบรมเลี้ยงดูลูกหลานให้มีการศึกษามีงานอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ รวมทั้งได้สร้างความเจริญ คำรงวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยให้ยืนยงมาจนทุกวันนี้ คนไทยส่วนใหญ่จึงให้ความเคารพนับถือและให้ความกตัญญู กตเวทิต่อคนชราและผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ต้องประสบภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายที่เสื่อมถอยทรุดโทรมลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสูญเสียหน้าที่การงานตำแหน่ง รายได้ลดลง การสูญเสียคู่ชีวิตและเพื่อนร่วมวัย กระทั่งมาถึงภาวะจิตใจที่ทำให้ผู้สูงอายุช่วงคิด ใจน้อยกลัวตนเองไร้ค่า อาจนำไปสู่การซึมเศร้า ฯลฯ สุรกุล เจนอบรม (2534: 25-28) ได้รวบรวมทัศนะของผู้สูงอายุรวมทั้งผู้ใกล้ชิดเกษียณอายุเกี่ยวกับการสูงอายุและผู้สูงอายุ พบนานาทัศนะ เช่น

หม่อมคุณหญิง บริพัตร ณ อยุรยา ให้ทัศนะว่าคนจะต้องมีการเตรียมตัว มีการวางแผนก่อนจะถึงวัยสูงอายุ และต้องสามารถพึ่งตนเองได้

เสวก เสวตพิกุล ผู้จัดการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งกล่าวว่า ผู้สูงอายุที่ติดกับความคิดแบบโบราณ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง จะทำให้เกิดผลกระทบกับคนรอบข้างได้

พลอากาศเอก หาริน หงสกุล ให้ทัศนะว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีค่าต่อสังคมและเป็นภาระแก่สังคมด้วย

ลือต็อก กล่าวว่า คนไม่ควรรอความตาย ควรให้ความตายรอเรา ผู้สูงอายุควรทำจิตใจให้ดี ให้ลูกหลานรับผิชอบเรื่องของตัวเอง ไป

ศาสตราจารย์นายแพทย์ สูด แสงวิเชียร ให้ทัศนะว่า ไม่กลัวความแก่ ความตาย แต่กลัวความเจ็บป่วยและทุพพลภาพที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ และเป็นภาระผู้อื่น

รงค์ วงศ์สวรรค์ ให้ทัศนะว่า ผู้สูงอายุควรทำตนเสมือนหนังสือที่คนหนุ่มสาวหยิบอ่านได้ จึงควรเป็นหนังสือที่มีค่า

ทัศนะต่าง ๆ เหล่านี้ ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุมองการสูงอายุเป็นสิ่งที่ดี ควรทำให้ภาระนั้นเป็นภาระที่มีประโยชน์

ริชาร์ด ไทฟ์สัน และปีเตอร์สัน (Rechrad, Livson and Peterson อ้างในสุรกุล เจนอบรม. 2534 : 29) แบ่งประเภทของผู้สูงอายุตามทัศนะต่อการสูงอายุเป็น 5 ประเภท ดังนี้

- Mature เป็นผู้สูงอายุที่มีทัศนคติในทางบวกและยอมรับความสูงอายุมาก ปรับตัวได้ มีทัศนะในทางสร้างสรรค์สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่อง และมีความพอใจมากกับความสัมพันธ์ ทางสังคม

- Rocking Chair มี ทัศนคติที่เป็นอิสระ ยอมรับความสูงอายุ

- Armored เป็นพวกที่มีความเข้มแข็งทำให้กระฉับกระเฉง ป้องกันความชราโดยการยังคงทำกิจกรรมและมึงานยุ่งอยู่เสมอ มีทัศนะเกี่ยวกับการสูงอายุไม่ค่อยดี ไม่ยอมรับแก่ไม่ต้องการการเกษียณอายุ

- Angry มีทัศนะไม่ค่อยดีต่อสังคม ก้าวร้าว จะตำหนิทุกอย่างที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดในชีวิต ชีปน

- Self haters มีทัศนะไม่ดีเกี่ยวกับตนเอง ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่มีความสุขในชีวิต

ทัศนะของผู้สูงอายุต่อการสูงอายุที่แตกต่างกันย่อมนำมาสู่การที่ผู้สูงอายุจะมีการแสดงออกหรือพฤติกรรมต่อสังคมและครอบครัวที่ต่างกันด้วย จากทัศนะต่าง ๆ ของผู้สูงอายุที่กล่าวมา สุรกุล เจนอบรม (2534 : 29-30) จึงสรุปทัศนะของผู้สูงอายุระบุไว้ 6 ด้าน ดังนี้

1. ทัศนคติต่อการเตรียมแผนในอนาคต เห็นว่าผู้สูงอายุต้องมีการเตรียมการก่อนจะสู่การเกษียณอายุ

2. ทัศนคติต่อชีวิตครอบครัวและชีวิตสังคม เห็นว่าครอบครัวในปัจจุบันยอมรับผู้สูงอายุ น้อยลง

3. ทักษะคิดต่อเพื่อนและชีวิตสังคม เห็นว่าผู้สูงอายุต้องการเพื่อนวัยเดียวกันมากขึ้น อาจเป็นเพศเดียวกัน อยู่บ้านใกล้กัน

4. ทักษะคิดต่อการเกษียณอายุ เห็นว่าการเกษียณอายุทำให้ผู้สูงอายุค่อย อ่อนแอ เชื่องช้า และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

5. ทักษะคิดต่อการใช้เวลาว่างของผู้สูงอายุ ชอบกิจกรรมเรียบง่าย เช่น เดินเล่น อ่านหนังสือ ปลูกต้นไม้ อยู่กับบ้าน ไม่ชอบเข้าสังคม

6. ทักษะคิดต่อการตายเห็นว่าผู้สูงอายุไม่กลัวการตาย แต่กลัวภาวะใกล้ตาย กลัวความเจ็บปวดทรมาน ต้องการตายอย่างสงบ ตายท่ามกลางคนที่รัก

กล่าวโดยสรุป ทักษะคิดต่อการสูงอายุ ลักษณะการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดทักษะคิดต่อการสูงอายุหมายถึง ความเห็น ความรู้สึกต่อการสูงอายุต่อเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในชีวิต ร่างกาย จิตใจ การเตรียมแผนการในอนาคต ชีวิตครอบครัว เพื่อนและสังคม การเกษียณอายุ การใช้เวลาว่างและต่อการตาย

ทักษะคิดของผู้สูงอายุแต่ละคนมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม ฉะนั้นการพยายามทำความเข้าใจผู้สูงอายุ โดยการศึกษาทักษะคิดเป็นการช่วยลดความไม่เข้าใจ ลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นจากช่องว่างระหว่างวัย เป็นการลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในสังคม และยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวได้อีกด้วย

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุนทรี โคมิน และสนธิ สมัครการ (2522) ศึกษาทัศนคติ และความเชื่อ ทางพุทธศาสนา ของกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ในประเด็นเกี่ยวกับ (1) ทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของศาสนาต่อชีวิต (2) ความเชื่อเรื่องบุญวาสนา (3) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม (4) ความเชื่อเรื่องผลของกรรมเก่า และ (5) ทัศนคติกับวิธีการแสวงหาความสุขทางใจ พบว่า ชาวชนบทมีทัศนคติและความเชื่อทางศาสนาในระดับต่าง ๆ สูงกว่าชาวเมืองผู้มีระดับการศึกษาต่ำมีความเชื่อทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ผู้มีอาชีพชาวนา ค้าขายเล็กๆน้อยๆมีความเชื่อทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีอาชีพทางธุรกิจการค้าและข้าราชการ ผู้มีรายได้ต่ำมีความเชื่อทางศาสนามากกว่าผู้มีรายได้สูง ผู้ชายมีความเชื่อทางศาสนาในบางประเด็นมากกว่าผู้หญิง

เพ็ญแข ประจันปัญญานิก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) ศึกษาการยึดหลักทางพุทธศาสนา ในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในจังหวัดระยอง โดยสอบถามความเชื่อและค่านิยมทางพุทธ

ศาสนาในเรื่อง บาปบุญ ความสันโดษ ความหลุดพ้น ผลการวิจัยพบว่า เด็กและวัยรุ่นมีความเชื่อหลักศาสนามาก แต่ผู้ใหญ่ตอนต้นนี้มีความเชื่อน้อยลง ส่วนผู้ใหญ่ตอนกลางกลับมีความเชื่อทางศาสนาเพิ่มสูงขึ้นอีก

วันชัย มีกลาง (2530) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติ และการได้รับการทำบทความทางพุทธศาสนาของนิสิต นักศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิต นักศึกษาชายมีเจตคติต่อพุทธศาสนาและปฏิบัติทางศาสนามากสูงกว่านิสิตนักศึกษาหญิง และผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาจากบิดามารดาสูงมีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาน้อย

ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธมนาวิน (2533) ศึกษาลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชของพระสงฆ์และสามเณรในภาคใต้ เปรียบเทียบกับฆราวาสที่เป็นเพื่อนกับพระสามเณรเหล่านั้น โดยศึกษาความเชื่อในเรื่องประโยชน์ของการบวชเรียน เรื่องกฎแห่งกรรม การเห็นความสำคัญของภิกษุสามเณร ความมีศีลธรรม การเป็นคนมีก้น้อย และการยอมรับในประเพณีของชาวพุทธที่เกี่ยวกับการบวชเรียน ผลการวิจัยพบว่า ภิกษุสามเณรและฆราวาสที่มาจากชุมชนที่มีคุณภาพทางพุทธสูง คือ ชุมชนที่มีความเชื่อ ศรัทธา ปฏิบัติตามประเพณีพุทธสูง มีความเชื่อและค่านิยมทางพุทธสูงกว่า กลุ่มที่มาจากชุมชนที่มีค่านิยมทางพุทธต่ำ และพบว่า ทางด้านครอบครัว ภิกษุสามเณรและฆราวาสที่ครอบครัวให้ความรักความอบอุ่นมาก จะมีความเชื่อ และค่านิยมทางพุทธศาสนาสูง นอกจากนี้ยังพบว่า การมีบิดาเป็นแบบอย่างทางพุทธ การอยู่ในชุมชนที่คุณภาพทางพุทธและการได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวเป็นปัจจัยอิทธิพลต่อการมีความเชื่อค่านิยมทางพุทธด้วย

จุฑาทิพย์ อภิรมย์ (2537) ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนามากที่สุด โดยกิจกรรมศาสนาที่ผู้สูงอายุทำมากที่สุด ได้แก่ การทำบุญตักบาตรสวดมนต์ไหว้พระ ร่วมพิธีทางศาสนาในวันสำคัญ เป็นต้น

อรวรรณ ฉ่ำชื่น (2541) ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาและวิถีชีวิตแบบพุทธของผู้สูงอายุพบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงมีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีความเชื่อและปฏิบัติตามศาสนามากกว่าอาชีพอื่น ๆ และผู้อยู่ในเมืองมีความเชื่อและปฏิบัติตามศาสนามากกว่าในชนบท อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาการร่วมกิจกรรมทางศาสนาพบว่า การมีวิถีชีวิตแบบพุทธเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมศาสนา

มาลินี วงษ์สิทธิ์ และคณะ (2541) การศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การดูแล ให้บริการ และกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า ร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุในเขตชานเมือง และเขตชนบทเข้าร่วม กิจกรรมทางสังคมของชุมชน ถึงแม้ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครจะเป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของชุมชนเป็นสัดส่วนที่ต่ำ แต่ยังพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งมาเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างสม่ำเสมอและยังพบว่ามากกว่าร้อยละ 70 ช่วยงานของศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เพราะต้องการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อยู่ในวัยเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นงาน ส่วนรวมซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน และสังคมในทางที่ดี

สายสีทอง ณ ภูเก็ต (2543) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติสัมพันธ์กับวัดและศาสนาของผู้สูงอายุในจังหวัดระยอง พบว่า เพศหญิง อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบท ไม่มีความเจ็บป่วย มีการศึกษาสูง และมีสถานภาพไม่สมรส (โสดหรือหย่าร้าง) เป็นปัจจัยที่มีผลให้ผู้สูงอายุไปวัดหรือมีปฏิสัมพันธ์กับศาสนสถาน

จากผลการวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาพบที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา การปฏิบัติตามศาสนา และการร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น เพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ สุขภาพ (แข็งแรง/ไม่แข็งแรง) และการมีโรค (มี/ไม่มี) ซึ่งผู้วิจัยจะได้ตัวแปรทั้งหมดไปใช้กำหนดเป็นตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

2.4 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วย

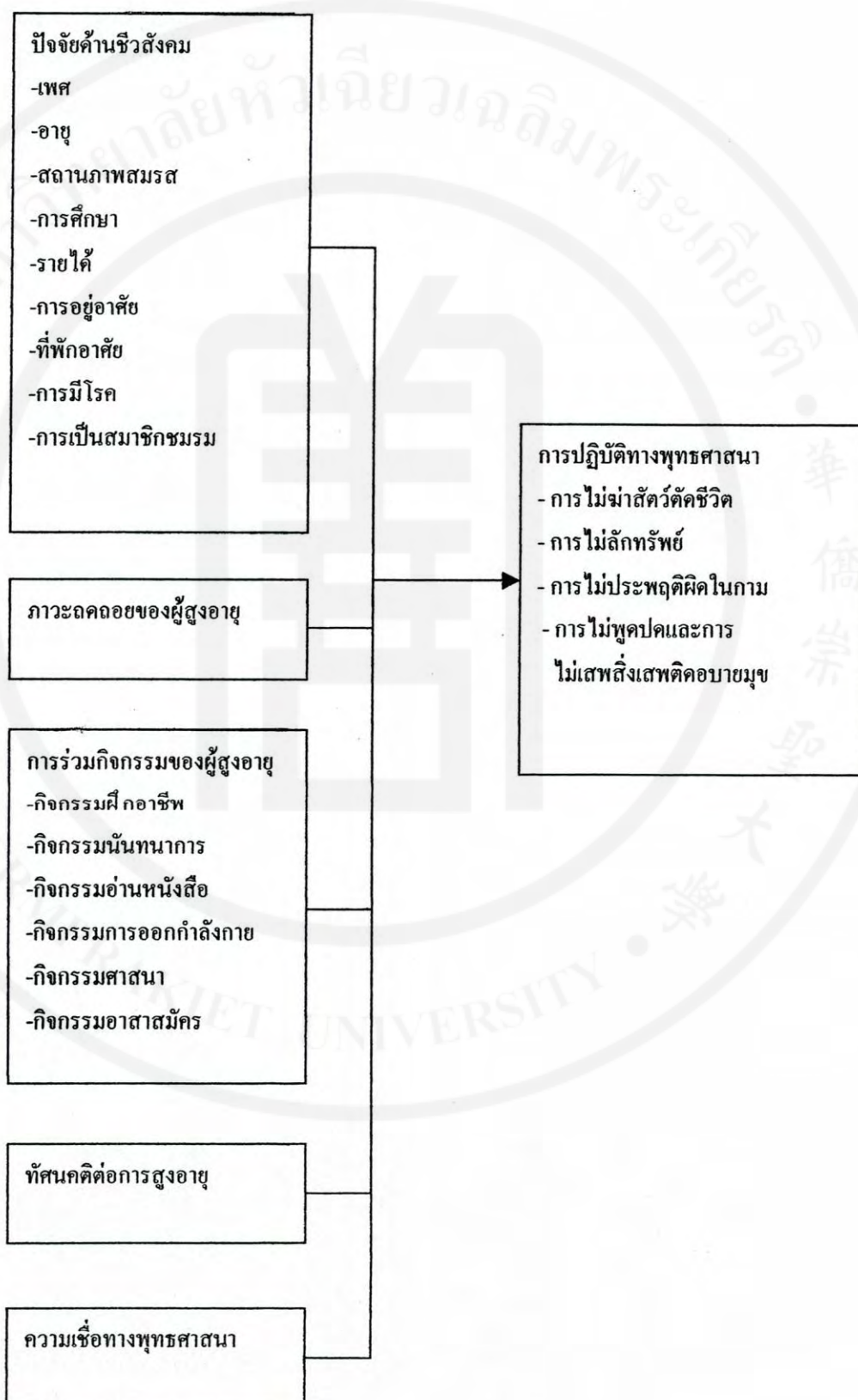
1. ปัจจัยด้านชีวิตสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้ การอยู่อาศัย ที่พักอาศัย การมีโรคภัยไข้เจ็บ การเป็นสมาชิกชมรม
2. ภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ
3. การร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ได้แก่
 - กิจกรรมอาชีวะบำบัด ได้แก่ การร่วมกิจกรรม การทำงานฝีมือ มีงานประดิษฐ์ การเข้ารับการอบรม / อาชีพพระยะสั้น
 - กิจกรรมฝึกอาชีพ ได้แก่ การดูหนังละครมหรสพนอกบ้าน การทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ การทำงานอดิเรก การไปทัศนศึกษาต่างจังหวัด/ต่างประเทศ การร่วมงานเดินร่ำ ร่วมร้องเพลง เล่นดนตรี

- กิจกรรมการอ่านหนังสือ
 - กิจกรรมการออกกำลังกาย ได้แก่ การเข้าร่วมชมรมออกกำลังกาย การเดิน/วิ่ง/ออกกำลังกาย ตามสวนสาธารณะ การเข้าร่วมชมรมแข่งกีฬาผู้สูงอายุ
 - กิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน การไปฟังเทศน์ที่วัด การนั่งสมาธิ การอ่านหนังสือธรรมะ การไปทอดผ้าป่าต่างจังหวัด การไปช่วยงานบุญ
 - กิจกรรมอาสาสมัคร ได้แก่ การเป็นอาสาสมัครงานกุศล การถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนหมู่บ้าน/ชุมชน การได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้กับชุมชน
4. ทักษะต่อการสูงอายุ ได้แก่ ความเห็น ความรู้สึก ต่อการสูงอายุของผู้สูงอายุต่อเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในชีวิต ร่างกาย จิตใจ การเตรียมแผนการในอนาคต ชีวิตครอบครัว เพื่อนและสังคม การเกษียณอายุ การใช้เวลาว่างและการตาย
5. ความเชื่อทางพุทธศาสนา ได้แก่ ความรู้สึกหรือความเชื่ออันถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ในเรื่องเกี่ยวกับบุญกรรม การเวียนว่ายตายเกิด ผู้มีพระคุณ ผู้ให้กำเนิด ผู้อบรมสั่งสอน พระสงฆ์ผู้สอนศาสนา ฯลฯ

ตัวแปรตาม

การปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา ได้แก่ การปฏิบัติทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ 1) การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต 2) การไม่ลักทรัพย์ 3) การไม่ประพฤติดิฉินในกาม 4) การไม่พูดปดและการไม่เสพสิ่งเสพติดอบายมุข (ผู้วิจัยไม่ได้รวมการไม่ประพฤติดิฉินในกามในกรอบแนวคิดด้วย)

แผนภูมิที่ 2.1
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาการปฏิบัติคนทางศาสนาของผู้สูงอายุใน กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การทดสอบเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุของ กรมประชาสงเคราะห์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานครจำนวน 1,076 คน (ข้อมูลกรมประชาสงเคราะห์) ซึ่งประชากรผู้สูงอายุได้กระจายอยู่ในเขตต่าง ๆ ใน กรุงเทพมหานคร รวม 6 แห่งได้แก่

1. ศูนย์บริการสังคมผู้สูงอายุดินแดง
2. ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค
3. ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค 2
4. ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค (ในสถานสงเคราะห์บางแค)
5. หน่วยบริการผู้สูงอายุห้วยขวาง
6. ศูนย์บริการสังคมผู้สูงอายุบ้านทิพย์สุคนธ์

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเก็บข้อมูลในสัดส่วน ร้อยละ 25 ของประชากรในทุกศูนย์ทั้งหมด 6 แห่ง มีจำนวน 269 คน (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1
แสดงสัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนผู้สูงอายุ	จำนวนสมาชิก ในศูนย์	ตัวอย่าง ร้อยละ 25
1. ศูนย์บริการสังคมผู้สูงอายุคินแดง	300	75
2. ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค	228	57
3. ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค2	80	20
4. ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค (ในสถานสงเคราะห์บางแค)	108	27
5. หน่วยบริการผู้สูงอายุห้วยขวาง	200	50
6. ศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุบ้านทิพย์สุคนธ์	160	40
รวม	1,076	269

ที่มา : กรมประชาสงเคราะห์ ปี 2544

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองและปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะงานวิจัย พื้นฐานของประชากรและแนวคิดในการวิจัย ประกอบไปด้วยแบบสอบถามและแบบวัด 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลด้านชีวิตสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ สุขภาพ การมีโรค การเป็นสมาชิกชมรม

ส่วนที่ 2 แบบวัด ภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ กำหนดการให้คะแนนดังนี้

จริง = 3 จริงบ้าง = 2 ไม่จริง = 1

ส่วนที่ 3 แบบวัดการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมอาชีพะบำบัด กิจกรรม
นันทนาการ กิจกรรมอ่านหนังสือ กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมศาสนา กิจกรรมอาสาสมัคร
กำหนดการให้คะแนนดังนี้

ทำเป็นประจำ = 3 บางครั้ง = 2 ไม่เคย = 1

ส่วนที่ 4 แบบวัดทัศนคติต่อการสูงอายุ กำหนดการให้คะแนนดังนี้
เห็นด้วย = 3 เห็นด้วยน้อย = 2 ไม่เห็นด้วย = 1

ส่วนที่ 5 แบบวัดความเชื่อทางศาสนา กำหนดการให้คะแนนดังนี้
จริง = 3 จริงบ้าง = 2 ไม่จริง = 1

ส่วนที่ 6 แบบวัดการปฏิบัติทางพุทธศาสนา กำหนดการให้คะแนนดังนี้
จริง = 3 จริงบ้าง = 2 ไม่จริง = 1

3.3 การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบเครื่องมือกับผู้สูงอายุในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้ทำการทดสอบ
ค่าความเชื่อมั่นในแบบวัดภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ การร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ทัศนคติต่อการ
สูงอายุ ความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติทางพุทธศาสนา ดังนี้

	ค่าความเชื่อมั่น
ภาวะถดถอยต่อการสูงอายุ	.8576
การร่วมกิจกรรมของการสูงอายุ	.8424
ทัศนคติต่อการสูงอายุ	.6471
ความเชื่อทางพุทธศาสนา	.5043
การปฏิบัติทางพุทธศาสนา	.5421

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการใน 30 วัน คือ การสัมภาษณ์พูดคุยจากแบบสอบถาม และให้ผู้สูงอายุตอบแบบสอบถาม (กรณีที่สูงอายุตอบเองได้) โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 – 30 พฤศจิกายน 2544 ได้สอบถามไปทั้งสิ้น 269 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ

3.5 สถิติที่ใช้ในการทำวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS/PC+ (Statistical Package for Social Science) ใช้สถิติดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา แสดงค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ทัวไปของกลุ่มตัวอย่างศึกษา
2. การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (Oneway Analysis of Variance)
3. การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุศึกษาเฉพาะผู้ใช้บริการทางสังคมผู้สูงอายุกรมประชาสงเคราะห์กรุงเทพมหานคร ได้แจกแบบสอบถามไปจำนวน 269 ชุด นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ ผลการศึกษาได้นำเสนอเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 ภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 การร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 4 ทักษะคิดต่อการสูงอายุ

ตอนที่ 5 ความเชื่อทางพุทธศาสนา

ตอนที่ 6 การปฏิบัติทางพุทธศาสนา

4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ในส่วนนี้จะเป็นการเสนอข้อมูลทั่วไป เพื่อเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังและข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม รวมทั้งเพื่อให้ทราบถึงตัวแปรต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร โดยข้อมูลจะนำเสนอในรูปแบบของร้อยละ

เพศ

จากจำนวนตัวอย่างจำนวน 269 คน เป็นเพศชายร้อยละ 29.0 เพศหญิง ร้อยละ 71.0

อายุ

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยจำแนกเป็นผู้มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ร้อยละ 65.8 ระหว่าง 70-79 ปี ร้อยละ 29.0 และที่อายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 5.2

ระดับการศึกษา

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 84.4 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 11.5 และกลุ่มที่ต่ำกว่าปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 11 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1
ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
เพศ			
ชาย	79	29.0	
หญิง	191	71.0	
รวม	269	100.0	
อายุ			
60-69 ปี	177	65.8	
70-79 ปี	78	29.0	
80 ปีขึ้นไป	14	5.2	
รวม	269	100.0	
การศึกษา			
ต่ำกว่าปริญญาตรี	227	84.4	
ระดับปริญญาตรี	31	11.5	
สูงกว่าปริญญาตรี	11	11	
รวม	269	100.0	

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัวที่อยู่อาศัย ลักษณะที่พัก จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงสถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัวที่อยู่อาศัย ลักษณะที่พัก แสดงผลการศึกษา ดังนี้

สถานภาพสมรส

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีสถานภาพสมรส หรืออยู่ด้วยกันแล้วร้อยละ 52.4 รองลงมาคือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพหม้าย คิดเป็นร้อยละ 31.1 สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นโสด คิดเป็นร้อยละ 9.7 และหย่าแยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 6.7

ลักษณะครอบครัวที่อยู่อาศัย

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ มีลักษณะการอยู่อาศัยกับบุตร คิดเป็นร้อยละ 46.1 รองลงมาอาศัยอยู่กับ คู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 19.7 และอาศัยอยู่คนเดียว คิดเป็นร้อยละ 16.7 และอาศัยอยู่รวมเป็น ครอบครัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 11.5 และอาศัยอยู่กับหลานเพียงร้อยละ 5.9

ลักษณะที่พัก

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีลักษณะที่อยู่อาศัยแบบบ้านของตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 70.3 รองลงมา มีลักษณะที่พักอาศัยแบบบ้านของบุตรหลาน/ญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 19.7 และอาศัยอยู่เป็น บ้านเช่า คิดเป็นร้อยละ 10 (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว ที่อยู่อาศัย ลักษณะที่พัก

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
สถานภาพสมรส			
โสด	26	9.7	
สมรส	141	52.4	
หม้าย	84	31.2	
หย่าแยกกันอยู่	18	6.7	
รวม	269	100.0	
ลักษณะครอบครัว			
อยู่คนเดียว	45	16.7	
อยู่กับคู่สมรส	53	19.7	
อยู่กับบุตร	124	46.2	
อยู่กับหลาน	16	5.9	
อยู่รวมเป็นครอบครัวใหญ่	31	11.5	
รวม	269	100.0	
ลักษณะที่พัก			
บ้านของตนเอง	189	70.3	
บ้านของบุตรหลาน/ญาติพี่น้อง	53	19.7	
บ้านเช่า	27	10.0	
รวม	269	100.0	

ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ภายในครอบครัว หนี้สิน

รายได้

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังคงมีรายได้พอใช้ คิดเป็นร้อยละ 62.5 ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ เหลือเก็บและไม่พอใช้คิดเป็นร้อยละ 19.0 และมีเหลือเก็บเพียงร้อยละ 18.6

หนี้สิน

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 83.6 ส่วนผู้ที่มีหนี้สิน คิดเป็น ร้อยละ 16.4 (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3

ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ภายในครอบครัว หนี้สิน

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
รายได้			
มีเหลือเก็บ	50	18.6	
มีพอใช้	168	62.4	
ไม่พอใช้ ไม่เหลือเก็บ	51	19.0	
รวม	269	100.0	
หนี้สิน			
ไม่มี	225	83.6	
มี	44	16.4	
รวม	269	100.0	

ข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกชมรม

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชมรมหรือสมาคม คิดเป็นร้อยละ 81.4 และผู้สูงอายุ ที่ไม่เป็นสมาชิกชมรมหรือสมาคม คิดเป็นร้อยละ 18.1 (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4
ข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกชมรม

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
เป็นสมาชิกชมรม			
ไม่เป็น	50	18.1	
เป็น	219	81.4	
รวม	269	100.0	

ข้อมูลเกี่ยวกับการมีโรค

ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 45.0 รองลงมาไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเลย คิดเป็นร้อยละ 36.4 และมีโรคภัยไข้เจ็บเป็นประจำเพียง 18.6 (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5
ข้อมูลเกี่ยวกับการมีโรค

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
การมีโรค			
ไม่มีเลย	98	36.4	
บางครั้ง	121	45.0	
ประจำ	50	18.6	
รวม	269	100.0	

4.2 ภาวะถดถอยจากสังคมของผู้สูงอายุ

การศึกษาภาวะถดถอยจากสังคมผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทั้งทางร่างกาย สังคมและจิตใจ ผู้วิจัยใช้แบบวัดภาวะถดถอยจากสังคมโดยใช้ข้อความ 15 ข้อความ วัดระดับการถดถอย 3 ระดับได้แก่ จริง จริงบ้าง ไม่จริง โดยผู้สูงอายุที่มีภาวะอ่อนแอ ท้อแท้ กลัว เหงา รู้สึกไร้ค่า ฯลฯ ในระดับสูงคือ ผู้ที่มีภาวะถดถอยมาก ข้อความดังกล่าวสอบถามเรื่องต่างๆ 15 เรื่อง ดังนี้

1. การรู้สึกว่าตนเองแก่เฒ่าและอ่อนแอ
2. การที่ท่านเข้าสู่วัยสูงอายุรู้สึกเป็นทุกข์
3. การรู้สึกว่าเวลานี้เป็นเวลาที่น่าเบื่อที่สุดในชีวิต
4. การที่ท่านคิดว่าท่านเป็นภาระของครอบครัว
5. การคิดว่าตนเองไม่มีความสำคัญต่อผู้อื่นอีกแล้ว
6. การยอมรับว่าแก่แล้ว
7. การรู้สึกอ่อนแอถ้าได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น
8. การที่ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงตามกฎความไม่แน่นอนของธรรมชาติ
9. การกลัวโดยไม่มีเหตุผล
10. การคิดว่าบั้นปลายชีวิตเป็นเวลาที่น่าเบื่อ
11. การรู้สึกว่าเหตุการณ์หรือคนอื่นในครอบครัวจะดีกว่านี้ถ้าไม่มีท่าน
12. การรู้สึกเบื่อหน่ายกับความไม่สะดวกในการเคลื่อนไหว
13. การรู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว
14. การทำใจได้ที่มีรายได้ลดลงกว่าเมื่อก่อน
15. การชอบที่จะอยู่ตามลำพังมากกว่าออกงานรื่นเริง

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงของภาวะถดถอยในเรื่องของการยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกฎความไม่แน่นอนของธรรมชาติเป็นเรื่องปกติในวัยนี้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ 2.66 ส่วนในเรื่องการรู้สึกว่าเหตุการณ์หรือคนอื่นในครอบครัวจะดีกว่านี้ถ้าไม่มีท่าน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ 1.50 ในส่วนอื่นๆ ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก โดยผลของค่าเฉลี่ยของภาวะถดถอยต่อการสูงอายุมีค่าเฉลี่ยรวม 1.87 คืออยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ของการศึกษานี้ มีความรู้สึกอ่อนแอ เป็นทุกข์ เบื่อหน่าย กลัว เห็นว่าชีวิตนี้ไร้ค่า ฯลฯ ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6
แสดงค่าเฉลี่ยภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ

ภาวะถดถอยต่อการสูงอายุ	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- การรู้สึกว่าคุณเองแก่เฒ่าและอ่อนแอ	269	1	3	1.99	.87
- การที่ท่านเข้าสู่วัยสูงอายุรู้สึกเป็นทุกข์	269	1	3	1.70	.82
- การรู้สึกว่าเวลานี้เป็นเวลาที่น่าเบื่อที่สุดในชีวิต	269	1	3	1.54	.76
- การที่ท่านคิดว่าท่านเป็นภาระของครอบครัว	269	1	3	1.52	.77
- การคิดว่าตนเองไม่มีความสำคัญต่อผู้อื่นอีกแล้ว	269	1	3	1.58	.79
- การยอมรับว่าแก่แล้ว	269	1	3	2.41	.83
- การรู้สึกอ่อนแอถ้าได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น	269	1	3	1.76	.83
- การที่ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงตามกฎความไม่แน่นอนของธรรมชาติ	269	1	3	2.66	.68
- การกลัวโดยไม่มีเหตุผล	269	1	3	1.57	.76
- การคิดว่าบั้นปลายชีวิตเป็นเวลาที่ไร้ค่า	268	1	3	1.56	.75
- การรู้สึกว่าเหตุการณ์หรือคนอื่นในครอบครัวจะดีกว่านี้ถ้าไม่มีท่าน	268	1	3	1.50	.72
- การรู้สึกเบื่อหน่ายกับความไม่สะดวกในการเคลื่อนไหว	268	1	3	1.94	.81
- การรู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว	268	1	3	1.94	.78
- การทำใจได้ที่มีรายได้ลดลงกว่าเมื่อก่อน	268	1	3	2.42	.76
- การชอบที่จะอยู่ตามลำพังมากกว่าออกงานรื่นเริง	268	1	3	1.88	.86
ค่าเฉลี่ยภาวะถดถอยต่อการสูงอายุ	268	1.00	3.00	1.8654	.4561

4.3 การร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ

การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุนั้นจะแบ่งออกเป็นหลาย ๆ ด้าน เช่น กิจกรรมฝึกอาชีพ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมอ่านหนังสือ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมศาสนา กิจกรรมอาสาสมัคร ผู้วิจัยใช้แบบวัดการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุโดยใช้ข้อความ 21 ข้อความ วัดระดับการร่วมกิจกรรม 3 ระดับ ข้อความดังกล่าวสอบถามเรื่องต่างๆ 21 ข้อความ ดังนี้

4.3.1 กิจกรรมฝึกอาชีพ

กิจกรรมฝึกอาชีพประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การร่วมกิจกรรม การทำงานฝีมือ มีงานประดิษฐ์ การเข้ารับการอบรมอาชีพพระยะสั้น

ผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุมีการร่วมกิจกรรมฝึกอาชีพสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 1.65 รองลงมาคือ การเข้ารับการอบรมอาชีพพระยะสั้น มีค่าเฉลี่ย 1.51 และการทำงานฝีมือ มีงานประดิษฐ์เพียง 1.49 (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7

แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุด้านกิจกรรมอาชีพะบ่าบัด

กิจกรรมฝึกอาชีพ	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- การร่วมกิจกรรม	268	1	3	1.65	.76
- การทำงานฝีมือ มีงานประดิษฐ์	268	1	3	1.49	.67
- การเข้ารับการอบรม/อาชีพพระยะสั้น	268	1	3	1.51	.69
ค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมฝึกอาชีพ	268	1	3	1.55	.59

4.3.2 กิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมนันทนาการประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การดูหนังละครมหรสพนอกบ้าน การร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ทำงานอดิเรก การไปทัศนศึกษาต่างจังหวัด/ต่างประเทศ การร่วมงานเต้นรำ, ร่วมร้องเพลง, เล่นดนตรี

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมนันทนาการในเรื่องการทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ทำงานอดิเรก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2.28 และการดูหนังละครมหรสพนอกบ้านต่ำที่สุดคิดเป็น 1.67 (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8
แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุด้านกิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมนันทนาการ	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- การดูหนังละครมหรสพนอกบ้าน	268	1	3	1.67	.70
- การร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ทำงานอดิเรก	268	1	3	2.28	.70
- การไปทัศนศึกษาต่างจังหวัด/ต่างประเทศ	268	1	3	2.09	.71
- การร่วมงานเต้นรำ, ร่วมร้องเพลง, เล่นดนตรี	268	1	3	2.12	.87
แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมนันทนาการ	268	1	3	2.04	.46

4.3.3 กิจกรรมการอ่านหนังสือ

การใช้ประโยชน์จากห้องสมุดประชาชน ผลการวิจัยมีผู้สูงอายุทำกิจกรรมอ่านหนังสือคิดเป็นค่าเฉลี่ย 2.35 (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9

แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมการอ่านหนังสือ

กิจกรรมการอ่านหนังสือ	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- กิจกรรมการอ่านหนังสือ ห้องสมุดประชาชน	268	1	3	2.35	.69
แสดงค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุ	268	1	3	2.35	.69

4.3.4 กิจกรรมการออกกำลังกาย

กิจกรรมการออกกำลังกายประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเข้าร่วมชมรมออกกำลังกาย การเดิน/วิ่ง/ออกกำลังกาย ตามสวนสาธารณะ การเข้าร่วมชมรมแข่งกีฬาผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีการเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกาย โดยเข้าร่วมชมรมออกกำลังกาย มีค่าเฉลี่ยคิดเป็น 2.48 และรองลงมาผู้สูงอายุมีการเดิน/วิ่ง/ออกกำลังกายตามสวนสาธารณะ มีค่าเฉลี่ย 2.15 และการร่วมชมรมแข่งกีฬาผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยเพียง 2.01 (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10

แสดงค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุด้านกิจกรรมการออกกำลังกาย

กิจกรรมการออกกำลังกาย	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- การเข้าร่วมชมรมออกกำลังกาย	268	1	3	2.48	.76
- การเดิน/วิ่ง/ออกกำลังกาย ตามสวนสาธารณะ	268	1	3	2.15	.81
- การเข้าร่วมชมรมแข่งกีฬา ผู้สูงอายุ	268	1	3	2.01	.88
ค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมการออกกำลังกาย	268	1	3	2.21	.65

4.3.5 กิจกรรมทางศาสนา

กิจกรรมทางศาสนาประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การไหว้พระ สวดมนต์ก่อนนอน การไปฟังเทศน์ที่วัด การนั่งสมาธิ การอ่านหนังสือธรรมะ การไปทอดผ้าป่าต่างจังหวัด การไปช่วยงานบุญ

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีการเข้าทำกิจกรรมทางศาสนาโดยการไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนเป็นประจำคิดเป็นค่าเฉลี่ยสูงสุด 2.79 และผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมทางศาสนาโดยการนั่งสมาธิมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเพียง 2.17 (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11

แสดงค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุด้านกิจกรรมทางศาสนา

กิจกรรมทางศาสนา	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- การทำบุญตักบาตร	268	1	3	2.71	.50
- การไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน	268	1	3	2.79	.48
- การไปฟังเทศน์ที่วัด	268	1	3	2.18	.66
- การนั่งสมาธิ	268	1	3	2.17	.80
- การอ่านหนังสือธรรมะ	268	1	3	2.35	.69
- การไปทอดผ้าป่าต่างจังหวัด	268	1	3	2.32	.63
- การไปช่วยงานบุญ	268	1	3	2.46	.60
ค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมทางศาสนา	268	1	3	2.43	.39

4.3.6 กิจกรรมอาสาสมัคร

กิจกรรมอาสาสมัครประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเป็นอาสาสมัครงานกุศล การถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนหมู่บ้าน/ชุมชน การได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้กับชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมด้านอาสาสมัครงานกุศลต่าง ๆ คิดเป็นค่าเฉลี่ยสูงสุด 1.82 และค่าเฉลี่ยต่ำสุดการได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้กับชุมชนเพียง 1.33 (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12

แสดงค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ กิจกรรมด้านอาสาสมัครงานกุศล

กิจกรรมด้านอาสาสมัครงานกุศล ต่าง ๆ	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
- การเป็นอาสาสมัครงานกุศล	268	1	3	1.82	.83
- การถูกเลือกหรือได้รับการ แต่งตั้งให้เป็นตัวแทนหมู่บ้าน/ ชุมชน	268	1	3	1.47	.75
- การได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ ความรู้กับชุมชน	268	1	3	1.33	.64
ค่าเฉลี่ยการทำกิจกรรมผู้สูงอายุ กิจกรรมด้านอาสาสมัครงานกุศล	268	1	3	1.54	.39

ในด้านการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ พบว่าในด้านการทำกิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาากเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ กิจกรรมการอ่านหนังสือ ถัดมาคือการออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมฝีมืออาชีพ และกิจกรรมอาสาสมัครตามลำดับ (แผนภูมิที่ 4.1)

แผนภูมิที่ 4.1
สรุปการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย	ลำดับที่
ฝึกอาชีพ	1.55	5
นันทนาการ	2.04	4
อ่านหนังสือ	2.35	2
ออกกำลังกาย	2.21	3
ศาสนา	2.43	1
อาสาสมัคร	1.54	6

4.4 ทักษะต่อการสูงอายุ

จากการศึกษาถึงทัศนคติของผู้สูงอายุ โดยในส่วนของทัศนคติต่อการสูงอายุซึ่งในแต่ละคนจะมีความพึงพอใจหรือไม่ก็ได้ โดยในส่วนของทัศนคติต่อการสูงอายุ ผู้ศึกษาได้ใช้แบบวัดทัศนคติต่อการสูงอายุในเรื่องต่าง ๆ 14 เรื่อง วัดระดับทัศนคติ 3 ระดับ มีค่าตั้งแต่ 1-3 คะแนน ดังนี้

1. การทำใจได้ที่ไม่ได้รับการยกย่องเช่นเดิมเพราะต้องออกจากการทำงานประจำ
2. การที่รู้สึกเฉย ๆ เมื่อหยิบสิ่งของต่าง ๆ ไม่ค่อยกระซิบ
3. การทำใจได้แม้ไม่สามารถใช้จ่ายได้มากตามความต้องการเช่นเดิม
4. รู้สึกเศร้าใจที่สูญเสียความเป็นผู้นำครอบครัว
5. การรู้สึกอึดอัดที่ไม่สามารถหาเงินช่วยเหลือครอบครัวได้เช่นเดิม
6. การรู้สึกทนไม่ได้ที่ปล่อยให้ตนเองไม่มีประโยชน์จึงช่วยเหลืองานผู้อื่นเสมอ
7. การรู้สึกเหงาที่ต้องอยู่บ้าน โดยถ้าฟังขณะที่บุตรหลานไปทำงาน
8. การรู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว
9. การรู้สึกเสียใจที่บุตรหลานไม่ปรึกษาท่านเมื่อเกิดปัญหา
10. การพอใจในตนเองน้อยเหลือเกิน
11. การรู้สึกนับถือตนเองน้อยกว่าที่ควรจะเป็น
12. การรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไร้ประโยชน์

13. การที่ว่าท่านไม่มีอะไรดีเลย
14. การที่มักรู้สึกไม่ภูมิใจในตนเอง

โดยผลการศึกษา พบว่า การที่คิดว่าตนเอง เป็นคนไร้ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.59 และเรื่อง การรู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ 1.98 ส่วนในเรื่องอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ โดยค่าเฉลี่ยของทัศนคติต่อตนเองจะมีค่าเฉลี่ยในระดับ 2.25 คืออยู่ในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุหรือยอมรับภาวะการสูงอายุของตนเองได้ในระดับค่อนข้างสูง (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13

แสดงค่าเฉลี่ยทัศนคติต่อตนเองของผู้สูงอายุ

ทัศนคติต่อตนเอง	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- การทำใจได้ที่ไม่ได้รับการยกย่อง เช่นเค็มเพราะต้องออกจากการทำงานประจำ	269	1	3	2.19	.87
- การที่รู้สึกเฉย ๆ เมื่อหยิบสิ่งของต่าง ๆ ไม่ค่อยกระชั้น	269	1	3	2.18	.82
- การทำใจได้แม้ไม่สามารถใช้จ่ายได้มากตามความต้องการเช่นเค็ม	269	1	3	2.50	.71
- รู้สึกเศร้าใจที่สุดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำครอบครัว	269	1	3	2.25	.85
- การรู้สึกอึดอัดที่ไม่สามารถหาเงินช่วยเหลือครอบครัวได้เช่นเค็ม	269	1	3	2.13	.81
- การรู้สึกทนไม่ได้ที่ปล่อยให้ตนเองไม่มีประโยชน์จึงช่วยเหลืองานผู้อื่นเสมอ	269	1	3	2.09	.88
- การรู้สึกเหงาที่ต้องอยู่บ้านโดยลำพังขณะที่บุตรหลานไปทำงาน	268	1	3	2.01	.83
- การรู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว	268	1	3	1.98	.85
- การรู้สึกเสียใจที่บุตรหลานไม่ปรึกษาท่านเมื่อเกิดปัญหา	268	1	3	2.07	.79
- การพอใจในตนเองน้อยเหลือเกิน	268	1	3	2.10	.85
- การรู้สึกนับถือตนเองน้อยกว่าที่ควรจะเป็น	268	1	3	2.40	.76
- การรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไร้ประโยชน์	268	1	3	2.59	.64
- การที่ว่าท่านไม่มีอะไรดีเลย	268	1	3	2.54	.63
- การที่มักรู้สึกไม่ภูมิใจในตนเอง	268	1	3	2.46	.71
ค่าเฉลี่ยทัศนคติต่อตนเอง	268	1.00	3.00	2.2500	.3235

4.5 ความเชื่อทางพุทธศาสนา

ความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นการรับรู้และการยอมรับความเชื่ออย่างมีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดี ในสิ่งที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนา โดยในส่วนของความเชื่อทางพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดความเชื่อทางพุทธศาสนา จำนวน 7 ข้อ มีระดับการวัด 3 ระดับ โดยสอบถามเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. พระสงฆ์บางรูปได้ช่วยให้ท่านใกล้ชิดและศรัทธาในศาสนามากขึ้น
2. การเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อตายแล้วก็จบเพียงแค่นั้น
3. การเชื่อว่าบุญกุศลเป็นสิ่งเดียวที่ท่านสามารถนำติดตัวไปได้ทุกภพทุกชาติ
4. พระพุทธเจ้ามีความสำคัญต่อชีวิต
5. การพัฒนาตนเองเพื่อเข้านิพพาน เป็นสิ่งที่ไม่เกินความพยายามของมนุษย์
6. ท่านซาบซึ้งในความเมตตาของพระพุทธเจ้าต่อมวลมนุษย์

ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุซาบซึ้งในความเมตตาของพระพุทธเจ้าต่อมวลมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ 2.77 ขณะที่ความเชื่อว่ามนุษย์ เมื่อตายแล้วก็จบเพียงแค่นั้น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ 1.61 โดยผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยความเชื่อทางพุทธศาสนาในระดับก่อน ช้างสูง ค่าเฉลี่ย 2.49 (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14
แสดงค่าเฉลี่ยความเชื่อทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ

ความเชื่อทางพุทธศาสนา	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- พระสงฆ์บางรูปได้ช่วยให้ท่าน ใกล้ชิดและศรัทธาในศาสนา มากขึ้น	269	1	3	2.57	.65
- การเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อตายแล้ว ก็จบเพียงแค่นั้น	269	1	3	1.61	.81
- การเชื่อว่าบุญกุศลเป็นสิ่งเดียว ที่ท่านสามารถนำติดตัวไปได้ ทุกภพทุกชาติ	269	1	3	2.70	.60
- พระพุทธเจ้ามีความสำคัญต่อ ชีวิต	269	1	3	2.68	.54
- การพัฒนาตนเองเพื่อเข้า นิพพาน เป็นสิ่งที่ไม่เกินความ พยายามของมนุษย์	269	1	3	2.36	.81
- ท่านซาบซึ้งในความเมตตาของ พระพุทธเจ้าต่อมวลมนุษย์	268	1	3	2.77	.53
ค่าเฉลี่ยความเชื่อทางพุทธศาสนา	268	1	3.00	2.49	.3207

4.6 การปฏิบัติทางพุทธศาสนา

การปฏิบัติทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตามแนวพุทธและการมีวิถีชีวิตแบบพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา จำนวน 8 ตัว มีระดับการวัด 3 ระดับ โดยสอบถามเรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ท่านพร้อมที่จะพูดปด ถ้าคำพูดนั้นจะช่วยให้ท่านได้ประโยชน์
2. ท่านเห็นว่าการสวมมงคลไหว้พระก่อนเข้านอนเป็นเรื่องไร้สาระ
3. คงต้องให้ร้ายกว่านี้ก่อน ท่านจึงจะทำบุญให้ทานกับผู้อื่น
4. ท่านดื่มสุราและเบียร์ โดยไม่สนใจว่าจะผิดศีลหรือไม่
5. ท่านไม่คิดว่าการทำสมาธิ จะให้ประโยชน์อะไรแก่ท่าน
6. การแอบหยิบของราคาเพียงเล็กน้อยจากร้านค้าไม่น่าจะเป็นความผิดเพราะเจ้าของร้านได้กำไรจากสินค้าอื่นมากแล้ว
7. ท่านจะอาฆาตเคียดแค้นคนที่ตั้งใจทำให้ท่านเจ็บช้ำน้ำใจ
8. การดกปลาเป็นเกมส่กีฬาที่น่าตื่นเต้น

ผลการศึกษา พบว่าผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางพุทธ โดยไม่คิดว่าการสวมมงคลไหว้พระก่อนเข้านอนเป็นเรื่องไร้สาระ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ 2.81 ส่วนการพร้อมที่จะพูดปด ถ้าคำพูดนั้นจะช่วยให้ได้ประโยชน์กับการไม่คิดว่าการทำสมาธิจะให้ประโยชน์อะไรเลย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ 2.39 โดยผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติทางพุทธ ในระดับค่อนข้างสูงเฉลี่ย 2.62 (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15
แสดงค่าเฉลี่ยการปฏิบัติทางพุทธศาสนา

การปฏิบัติทางพุทธศาสนา	จำนวน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
- ท่านพร้อมที่จะพูดปิด ถ้าคำพูด นั้นจะช่วยให้ท่านได้ประโยชน์	269	1	3	2.39	.79
- ท่านเห็นว่าการสวดมนต์ไหว้ พระก่อนเข้านอนเป็นเรื่องไร้ สาระ	269	1	3	2.81	.54
- คงต้องให้ร่ำรวยกว่านี้ก่อน ท่านจึงจะทำบุญให้ทานกับ ผู้อื่น	269	1	3	2.68	.64
- ท่านดื่มสุราและเบียร์ โดยไม่ สนใจว่าจะผิดศีลหรือไม่	269	1	3	2.65	.67
- ท่านไม่คิดว่าการทำสมาธิ จะให้ประโยชน์อะไรแก่ท่าน	269	1	3	2.39	.80
- การแอบหยิบของราคาเพียงเล็ก น้อยจากร้านค้าไม่น่าจะเป็น ความผิดเพราะเจ้าของร้านได้ กำไรจากสินค้าอื่นมากแล้ว	269	1	3	2.80	.56
- ท่านจะอาฆาตเคียดแค้นคนที่ จงใจทำให้ท่านเจ็บช้ำน้ำใจ	269	1	3	2.50	.70
- การตกปลาเป็นเกมสันทนาการที่ น่าตื่นเต้น	269	1	3	2.70	.62
ค่าเฉลี่ยการปฏิบัติทางพุทธศาสนา	269	1.00	3.00	2.6157	.3755

4.6.1 การเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาระหว่างผู้มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติตนทางศาสนา ระหว่างตัวแปรต่างๆ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ หนี้สิน ลักษณะที่อยู่อาศัย ลักษณะที่พัก การเป็นสมาชิกชมรม/สมาคม โรคภัยไข้เจ็บ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรส รายได้ หนี้สิน การเป็นสมาชิกชมรมต่างกัน มีการปฏิบัติตนทางศาสนาต่างกัน

(1) สถานภาพสมรส

ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีการปฏิบัติตนทางศาสนาต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยผู้สูงอายุมีสถานภาพหม้าย มีค่าเฉลี่ย 2.67 รองลงมาคือ ผู้ที่สมรส และอยู่กับคู่สมรส มีค่าเฉลี่ย 2.65 ถัดมาได้แก่ผู้ที่หย่าร้าง มีค่าเฉลี่ย 2.60 และผู้ที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติทางศาสนาต่ำสุด คือผู้ที่เป็นโสด มีค่าเฉลี่ย 2.26 (ตารางที่ 4.16 และ 4.17)

ตารางที่ 4.16

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	f	Sig
ระหว่างกลุ่ม	3	33.611	1.204	9.331	.000
ภายในกลุ่ม	265	34.179	.129		
รวม	268	37.789			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .001

ตารางที่ 4.17

ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้มีสถานภาพสมรสต่างกัน

สถานภาพสมรส	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	26	2.2644	.5951
สมรส	141	2.6516	.3158
หม้าย	84	2.6667	.3143
หย่า	18	2.6042	.4314
รวม	269	2.6157	.3755

(2) รายได้

ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่างกัน มีการปฏิบัติตนทางศาสนาต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้สูงอายุที่มีรายได้มีพอใช้มีค่าเฉลี่ย 2.67 และรองลงมาผู้สูงอายุที่มีเงินเหลือเก็บมีค่าเฉลี่ย 2.56 ส่วนผู้สูงอายุที่ปฏิบัติตนทางศาสนาต่ำที่สุดคือผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายและไม่เหลือเก็บมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดมีค่าเฉลี่ย 2.51 (ตารางที่ 4.18 และ 4.19)

ตารางที่ 4.18

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของการปฏิบัติตนทางศาสนาระหว่างผู้มีรายได้ต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	f	Sig
ระหว่างกลุ่ม	2	2	.616	4.482	.012
ภายในกลุ่ม	266	266	.137		
รวม	268	268			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .05

ตารางที่ 4.19

ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่มีรายได้ต่างกัน

สถานภาพรายได้	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
มีเหลือเก็บ	50	2.5575	.4885
มีพอใช้	168	2.6667	.3166
ไม่พอใช้จ่ายและไม่เหลือเก็บ	51	2.509	.4031
รวม	269	2.6157	.3755

(3) หนี้สิน

ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพหนี้สินต่างกัน มีการปฏิบัติทางศาสนาต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้สูงอายุที่ไม่มีหนี้สิน มีค่าเฉลี่ย 2.64 และผู้สูงอายุที่ปฏิบัติทางศาสนาต่ำสุด คือ ผู้สูงอายุที่มีหนี้สิน มีค่าเฉลี่ย 2.46 (ตารางที่ 4.20 และ 4.21)

ตารางที่ 4.20

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้มีหนี้สินต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	f	Sig
ระหว่างกลุ่ม	1	1.180	1.180	8.609	.004
ภายในกลุ่ม	267	36.609	.137		
รวม	268	37.789			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .01

ตารางที่ 4.21

ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้มีหนี้สินต่างกัน

สถานภาพหนี้สิน	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่มี	225	2.6450	.3385
มี	44	2.4659	.5046
รวม	269	2.6157	.3755

(4) การเข้าเป็นสมาชิกชมรม

ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมต่างกันมีการปฏิบัติตนทางศาสนาต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยผู้สูงอายุที่มีการเข้าเป็นสมาชิกชมรม มีค่าเฉลี่ย 2.65 และผู้สูงอายุที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติทางศาสนามาค่ำสุดคือ ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ย 2.43 (ตารางที่ 4.22 และ 4.23)

ตารางที่ 4.22

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่เข้าร่วมชมรมต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	f	Sig
ระหว่างกลุ่ม	1	2.061	2.061	15.405	.000
ภายในกลุ่ม	267	35.728	.134		
รวม	268	37.789			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .001

ตารางที่ 4.23

ค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติทางศาสนาระหว่างผู้ที่เข้าร่วมชมรมต่างกัน

สถานภาพการเข้าร่วมชมรม	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ไม่เป็น	50	2.4325	.4390
เป็น	219	2.6575	.3472
รวม	269	2.6157	.3755

4.6.2 ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติทางศาสนา

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ ภาวะความถดถอยของผู้สูงอายุ การร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร การร่วมกิจกรรมนันทนาการ การร่วมกิจกรรมอ่านหนังสือ การร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย การร่วมกิจกรรมทางศาสนา การร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร ทักษะคิดต่อการสูงอายุและความเชื่อทางพุทธศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนา โดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงสุด ดังนี้

ภาวะถดถอยของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์สูงสุด โดยมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง (-.423) ผกผันกับการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งหมายถึงผู้สูงอายุที่มีความถดถอยมากก็มีภาวะอ่อนแอสูง มีความรู้สึกท้อแท้ รู้สึกกลัว เหนง รู้สึกไร้ค่า เป็นทุกข์ น่าเบื่อที่สุดในชีวิตสูงมีการปฏิบัติทางศาสนาต่ำ ขณะที่ผู้สูงอายุที่มีความถดถอยน้อยมีการปฏิบัติทางศาสนาสูง

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนารองลงมา คือ การมีทัศนคติต่อการสูงอายุ โดยมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย (.375) โดยผู้สูงอายุที่มีทัศนคติต่อการสูงอายุที่ดี จะมีการปฏิบัติทางศาสนาสูง และผู้สูงอายุที่มีทัศนคติต่อการสูงอายุที่ไม่ดี จะมีการปฏิบัติทางศาสนาต่ำกว่า

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาลำดับต่อมา คือ ความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างน้อย (.237) คือ ผู้สูงอายุที่มีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาจะทำให้มีความสุขที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงผู้สูงอายุที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูง จะมีการปฏิบัติทางศาสนาสูง และถ้าผู้สูงอายุที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาต่ำจะมีการปฏิบัติทางศาสนาต่ำ

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ถัดมา คือ กิจกรรมการออกกำลังกาย โดยมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างน้อย (.223) โดยผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมการออกกำลังกายมาก จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มาก และผู้สูงอายุที่มีการออกกำลังกายน้อย จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา น้อย

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในลำดับสุดท้าย คือ กิจกรรมทางศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ในระดับน้อย (.190) โดยผู้สูงอายุที่มีการทำกิจกรรมทางศาสนา มาก ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนา มาก เช่น การทำกิจกรรมนั่งสมาธิ อ่านหนังสือธรรมะ ช่วยงานบุญ งานทอด ผ้าป่า การฟังเทศน์ที่วัด การสวดมนต์ก่อนนอน ทำบุญตักบาตรสูงเท่าใด ส่งผลให้ความสูงอายุปฏิบัติทางศาสนา มาก และถ้าผู้สูงอายุทำกิจกรรมทางศาสนา ต่ำ จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางศาสนา ลดน้อยลง (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับ
การปฏิบัติทางศาสนาของผู้สูงอายุ

ตัวแปร	ค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์
ภาวะความถดถอยของผู้สูงอายุ	-.423**
การร่วมกิจกรรมผิ่กอาชีพี	.031
การร่วมกิจกรรมนันทนาการ	.103
การร่วมกิจกรรมอ่านหนังสือ	.007
การร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย	.223**
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา	.190**
การร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร	-.084
ทัศนคติต่อการสูงอายุ	.375**
ความเชื่อทางพุทธศาสนา	.237**

** ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .001

จากผลการวิจัยทั้งหมด สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. สถานภาพสมรส ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพเป็นผู้สมรส หย่า และหม้าย มีการปฏิบัติทางศาสนาสูงกว่าผู้ที่เป็น โสด
2. ผู้ที่มีรายได้สูงมีการปฏิบัติทางศาสนาสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ
3. ผู้สูงอายุที่ไม่มีหนี้สินมีการปฏิบัติทางศาสนาสูงกว่าผู้มีหนี้สิน

4. ผู้สูงอายุที่มีภาวะถดถอยมาก มีการปฏิบัติทางศาสนาน้อย ส่วนผู้ที่มีภาวะถดถอยน้อยมีการปฏิบัติทางศาสนามาก

5. การเข้าร่วมกิจกรรม 2 ลักษณะ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา โดยผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 2 ด้านสูง มีการปฏิบัติทางศาสนาสูงด้วย

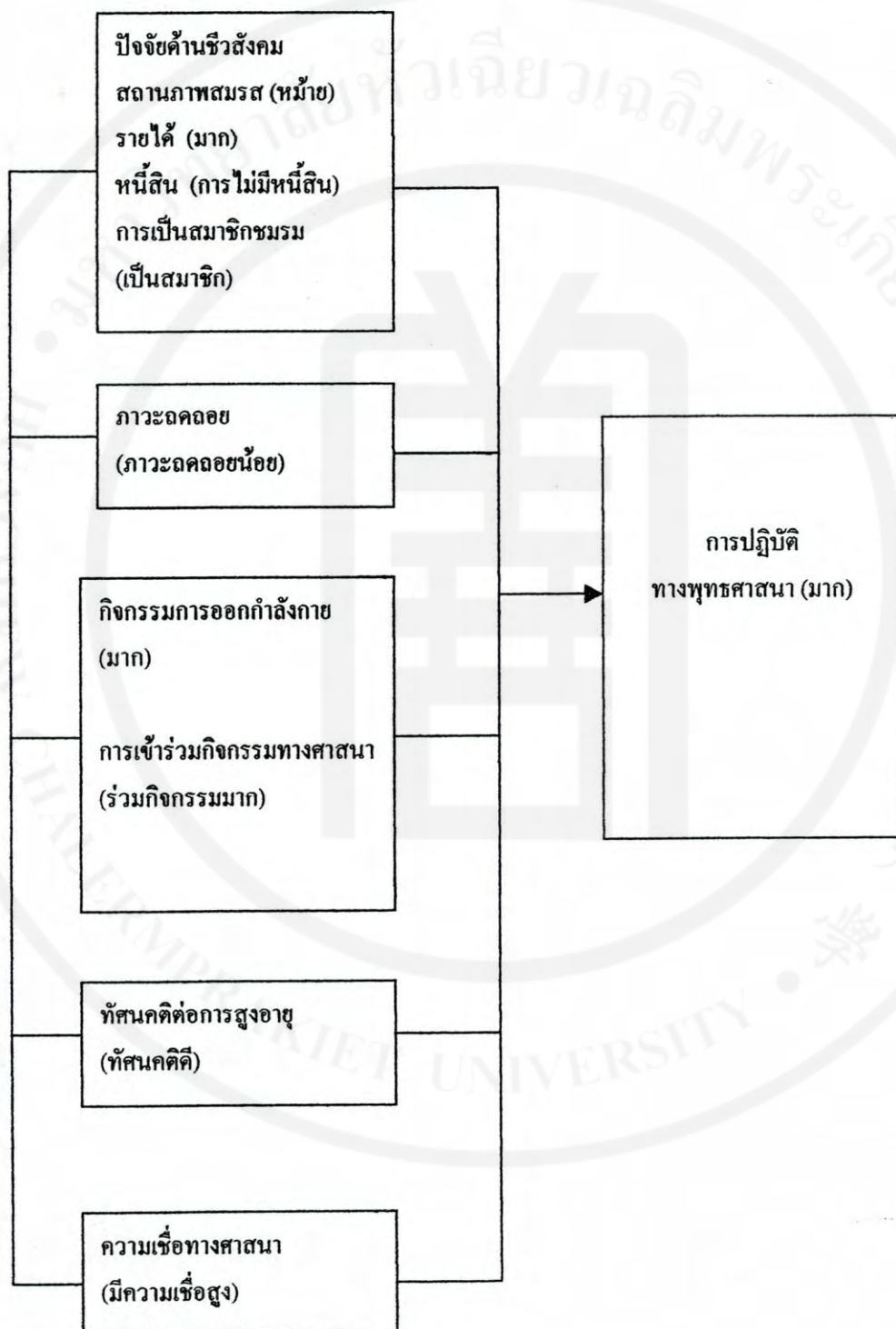
6. ผู้สูงอายุที่มีทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุ มีการปฏิบัติทางศาสนาสูง

7. ผู้สูงอายุที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูง มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูงด้วย (แผนภูมิที่ 4.2)

แผนภูมิที่ 4.2

สรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาของผู้สูงอายุ

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษากการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุในศูนย์บริการทางสังคม ผู้สูงอายุกรม ประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานครมีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาแตกต่างกัน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ ความเชื่อทางพุทธศาสนา และทัศนคติต่อการสูงอายุกกับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จำนวน 269 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุระหว่าง 60-69 ปี ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นผู้มีสถานภาพเป็นผู้สมรส ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่จะอยู่กับบุตร และมีบ้านเป็นของตนเอง รายได้ส่วนใหญ่มีพอใช้ และไม่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชมรม และมีโรคเป็นบางครั้ง

ในส่วนของภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมิถลักษณะถดถอยในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชากรสูงอายุส่วนใหญ่ของการศึกษานี้ มีความรู้สึกอ่อนแอ เป็นทุกข์ เมื่อนำย กลัว เห็นว่าตนเองเป็นคนไร้ค่า ฯลฯ ซึ่งสามารถอธิบายได้ชัดเจนโดยใช้ทฤษฎีภาวะถดถอยทางสังคม อังโน (ไฉไล ไชยเสวี ร.ศ.อ. 2539: 17-21) ที่พบว่าผู้สูงอายุจะลดบทบาททางสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมถอยรวมทั้งความตายที่ค่อยๆมาถึง ผู้สูงอายุจึงหลีกเลี่ยงหนีถอนตัวออกจากสังคมเพื่อลดความเครียดและพอใจกับการไม่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่างตนเองกับสังคมต่อไป

ในด้านการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ พบว่าในด้านการทำกิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนา มากเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ กิจกรรมการอ่านหนังสือ ถัดมาคือ การออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมอาสาชื้อะบำบัด และกิจกรรมอาสาสมัครตามลำดับ เนื่องมาจากบุคคลที่มีอายุมาก มีการเจ็บไข้ได้ป่วย มีร่างกายอ่อนแอลง ทำให้มีความรู้สึกถึงบาปบุญคุณโทษ ความดี ความเชื่อในกรรมดี การบำเพ็ญการกุศล เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง อายุยืน อยู่ในชาตินี้ได้ด้วยความสุขและทำบุญกุศลเพื่อไว้ในชาติหน้า จะได้เกิดมามีร่างกายครบ 32 ประการ รูปโฉมงาม

ร่ำรวย สอดคล้องกับ สมศักดิ์ ศรี สันติสุข (2539 : 85-89) ระบุว่าผู้สูงอายุมีกนิยมถือศีล 8 ในการไปนอนวัดเพื่อการไปฟังเทศน์ฟังธรรม อันเนื่องมาจากความเชื่อในการไปสู่นิพาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬาทิตย์ อภิรมย์ (2537) ที่พบว่าผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนามากที่สุด ส่วนกิจกรรมอาสาสมัครนั้น ผู้สูงอายุอาจมีปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางงานกุศลต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับทฤษฎีการเสื่อมของเซลล์ทางร่างกายซึ่งทำให้ผู้สูงอายุมีร่างกายไม่แข็งแรง

ในด้านทัศนคติของผู้สูงอายุ ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุมีทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุค่อนข้างดี ยอมรับภาวะการสูงอายุของตนได้ในระดับค่อนข้างสูง เนื่องจากสอดคล้องกับงานวิจัย (อ้างใน สุรกุล เจนอบรม. 2534 :29) ที่ได้รวบรวมทัศนะของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุควรทำตนให้เป็นประโยชน์ ยอมรับสภาพร่างกาย ทำจิตใจให้สมบูรณ์มีความสุข ไม่เป็นภาระของผู้อื่น ก็จะเป็นผู้สูงอายุที่ดีและเป็นประโยชน์ได้ต่อสังคม

สำหรับการศึกษาความเชื่อทางพุทธศาสนา ผู้สูงอายุมีความเชื่อทางพุทธศาสนาในระดับค่อนข้างสูง เนื่องจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ คนไทยนับถือศาสนาพุทธมากกว่า 70 ปี สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษจะเห็นได้จากผู้สูงอายุทั่วไปในประเทศ มีความเชื่อทางพุทธศาสนา ปฏิบัติกิจกรรมเสริมสร้างพุทธศาสนา ในโอกาสเดียวกันก็มีการปฏิบัติทางศาสนามาก่อนข้างสูงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของท่าน (พุทธทาสภิกขุ. 2533 : 5) ว่าผู้สูงอายุควรยึดหลักศาสนาในพระพุทธพระรัตนตรัย หรือ ไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่งเชื่อในกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ ความเชื่อในนิพาน อันจะเป็นหมายสูงสุดในชีวิต ส่วนการปฏิบัติทางศาสนาผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางศาสนามาก่อนข้างสูง

ในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนา ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาของผู้สูงอายุ คือ รายได้ หนี้สิน การเป็นสมาชิกชมรม ภาวะถดถอย กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมทางศาสนา ทัศนคติต่อการสูงอายุและความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งจะได้อภิปรายผลต่อไป

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ได้สรุปไปแล้วนั้นผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลที่ได้จากการวิจัยดังต่อไปนี้

1. สถานภาพสมรส

ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีการปฏิบัติทางศาสนาต่างกัน โดยผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสเป็นหม้าย จะปฏิบัติทางศาสนามาก อันน่าจะเกิดจากความเชื่อในศาสนาพุทธ ที่จะบำเพ็ญบุญกุศลให้แก่คู่สมรสที่ล่วงลับไปแล้ว ในขณะที่กลุ่มหย่าร้างและเป็นโสด จะมีการปฏิบัติทางศาสนามีน้อยกว่า ทั้งนี้น่าจะเกิดจากการไม่มีภาระพันธะผูกมัดของผู้เป็นโสด ทำให้ชีวิตไม่ยุ่งยากนัก การหาที่พึ่งทางจิตใจจึงต่ำกว่าผู้ที่ต้องประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว อาจทำให้มีความเชื่อในพุทธศาสนามีน้อยลงไป ซึ่งผลการวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สายสิทธิ์ทอง ณ ภูเก็ต (2543) ซึ่งพบว่าผู้สูงอายุโสดและหย่าร้างในจังหวัดระยอง มีปฏิสัมพันธ์กับวัดและศาสนสถานมากกว่าผู้ที่เป็นหม้าย ซึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างของพื้นที่อยู่อาศัยระหว่างสังคมเมือง (กทม) และสังคมชนบท (ระยอง) ที่ทำให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตนต่างกัน จะเห็นว่าในผลการวิจัยของ สายสิทธิ์ทอง ณ ภูเก็ต ปัจจัยด้านพื้นที่ชนบทมีผลให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับวัดและศาสนสถานเช่นกัน

2. รายได้

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้พอใช้มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายและไม่เหลือเก็บ เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอแล้วสามารถใช้จ่ายเงินในการทำกิจกรรมที่ตนเองต้องการทำได้มากกว่า เมื่อต้องการที่จะปฏิบัติตนทางศาสนา ก็สามารถกระทำอย่างที่ตนเองต้องการได้ ซึ่ง สุนทรีย์ โคมิน และ สนิท สมัครการ (2522) ได้เคยศึกษาทัศนคติและความเชื่อทางพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด พบผลการวิจัยที่แตกต่างกันไปคือ ผู้สูงอายุที่มีรายได้ค่ามีความเชื่อทางศาสนาสูงกว่าผู้ที่มีรายได้สูง เนื่องจากในอคติผู้ที่มีรายได้น้อย น่าจะเป็นผู้ที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมจะเป็นชาวชนบทซึ่งจะมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามแนวทางศาสนาต่างจากในปัจจุบัน รายได้เป็นปัจจัยต่อการดำรงชีวิต คนส่วนใหญ่รวมทั้งผู้สูงอายุต้องมีเงินในการใช้จ่าย เมื่อมีรายได้น้อยก็จำเป็นต้องทำงานมาก เพื่อให้มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพทำให้มีโอกาสนับถือปฏิบัติทางศาสนาได้น้อยกว่าผู้ที่มีรายได้มากหรือพอใช้

3. หนี้สิน (การไม่มีหนี้สิน)

จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีหนี้สินมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูงกว่า ผู้สูงอายุที่มีหนี้สิน เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีหนี้สินน่าจะอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้น้อย จึงน่าจะเป็นผู้ที่ต้องทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีพและชดเชยหนี้สินสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และคณะ (2541 : 81) ที่พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจบีบคั้นมีภาระค่าใช้จ่ายสูงต้องดิ้นรน ทำให้ไม่มีเวลาไปปฏิบัติทางศาสนา

4. การเป็นสมาชิก (เป็นสมาชิกชมรม)

ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมมีการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกชมรม เนื่องจากผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรม น่าจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้านเช่น น่าจะมีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยเหลือตนเองได้ และมีฐานะทางเศรษฐกิจพอใช้ มีเวลาว่างพอเพียง จึงสามารถร่วมกิจกรรมชมรมได้ ซึ่งอาจจะมีการชักชวนกันระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนั้น กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ มักมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในวันสำคัญทางศาสนา การทอดผ้าป่า การนิมนต์พระมาเทศน์ ฯลฯ เสมอทำให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาไปสู่อุปนิสัยปฏิบัติตนตามแนวพุทธศาสนาในที่สุด

5. ภาวะถดถอย (ภาวะถดถอยน้อย)

ผู้สูงอายุมีภาวะถดถอยจากสังคมน้อย คือ ผู้สูงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางร่างกาย สังคมและจิตใจน้อย และเข้าใจชีวิตมีการเตรียมพร้อมเข้าสู่วัยชรา มีการยอมรับความเป็นจริงของชีวิต ผู้สูงอายุลักษณะนี้มีการปฏิบัติทางพุทธศาสนาสูง ซึ่งภาวะถดถอยและการปฏิบัติทางศาสนาสูง น่าจะเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยผู้สูงอายุที่ปฏิบัติทางศาสนาสูง ทำให้มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ขณะเดียวกันการที่ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมน้อย ยังไม่มีลักษณะของความถดถอยจากสังคม ก็จะสามารถปฏิบัติทางศาสนาได้มากเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการถดถอยจากสังคม โดยผู้สูงอายุจะเอาตัวเองถอยออกจากสังคมอย่างพึงพอใจเมื่อมีคนรุ่นใหม่มาทดแทนแต่อาจจะถดถอยอย่างไม่เต็มใจเมื่อขาดบุคคลให้ความสนใจ แต่เมื่ออธิบายโดยทฤษฎีบทบาท ผู้สูงอายุจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขหากยังมีบทบาทในสังคมหรือการจะปรับตัวได้ดีเพียงใดกับบทบาทของตนที่เปลี่ยนไปจากเดิมนอกจากนั้นทฤษฎีพัฒนาการของ อิริกสัน กล่าวว่า การพัฒนาทางด้านจิตสังคมของคนในวัยสูงอายุที่มีพัฒนาการที่เหมาะสม เป็นช่วงชีวิตที่เรารู้สึกว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า มีความมั่นคง จะมีความรู้สึกพึงพอใจในผลสำเร็จจากช่วงชีวิตที่ผ่านมาและสามารถยอมรับได้ว่าคนนั้นมีโอกาสเลือกได้น้อย และต้องการให้มีชีวิตที่ยาวต่อไปอีกแต่ผู้สูงอายุที่มีพัฒนาการแต่ละขั้นตอนไม่เหมาะสมจะเกิด

ความท้อถอย สิ้นหวัง คับข้องใจ รู้สึกว่าคนนั้นไร้ค่า และความสามารถที่จะเผชิญต่อความสูงอายุลดน้อยลงด้วย ผู้สูงอายุลักษณะนี้จะมีการปฏิบัติตนทางศาสนาน้อยตามผลการวิจัยเรื่องนี้

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุทุกคนมิได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและสังคมเหมือนกันไปหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความรู้ ความสามารถ สภาพาสภาพ ประเพณี วัฒนธรรม และมาตรฐานทางสังคมของแต่ละบุคคล มนุษย์มีพัฒนาการตลอดชีวิต โดยพัฒนาการของมนุษย์ช่วงวัยชรา จะเริ่มต้นตั้งแต่มนุษย์ประมาณ 60 ปีเป็นต้นไป ผู้ที่เข้าสู่วัยชราหรือวัยสูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดโอกาสในการปฏิบัติตนทางศาสนามากขึ้น

6. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา (ร่วมกิจกรรมมาก)

จากการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่มีการร่วมกิจกรรมทางศาสนามากส่งผลให้ปฏิบัติตนทางพุทธศาสนามาก ซึ่งผู้สูงอายุที่มีการปฏิบัติทางศาสนามากน่าจะเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามาก หรือในทางกลับกันผู้สูงอายุที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากก็จะมี การปฏิบัติทางศาสนามากด้วย เช่นเดียวกับตัวแปรด้านภาวะถดถอยน้อย สอดคล้องกับผลงานวิจัย อรวรรณ นุ่มชื่น (2541) ซึ่งพบว่าการมีวิถีแบบพุทธเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและสอดคล้องกับการศึกษาของ วันชัย มีกลาง (2530) พบว่าบุคคลที่มีเจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนามากจะปฏิบัติตนทางพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อศาสนาอื่น

7. ทักษะคติต่อการสูงอายุ (ทัศนคติดี)

ผู้สูงอายุที่มีทัศนคติต่อการสูงอายุดี จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเรื่องสภาพร่างกายและสรีระได้ดี ส่วนผู้สูงอายุที่มีทัศนคติต่อการสูงอายุต่ำ จะไม่ค่อยยอมรับความจริงของสภาพการสูงอายุ ผลการศึกษานี้พบว่าผู้สูงอายุที่มีทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุมักปฏิบัติทางศาสนาสูงกว่าผู้ที่มีทัศนคติไม่ดี ทั้งนี้อาจเกิดจากผู้ที่ยอมรับการสูงอายุหรือทำใจได้ในการสูงอายุ ยอมรับความแก่ ความเสื่อมถอยทางร่างกายได้ เป็นผู้ที่มีการพัฒนาการปกติตามวัยของผู้สูงอายุตามแนวคิดทฤษฎีของอีริกสัน (Erikson's Theory) ซึ่งกล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีความมั่นคงทางจิตใจมีความรู้สึกสุขสงบทางใจ ย่อมหมายความว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จะมีความพึงพอใจในชีวิตที่ผ่านมาของตน และตามทฤษฎีพัฒนาการของเพค (Peck's Developmental Theory) ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ยอมรับความตายโดยไม่รู้สึกหวาดกลัว ยอมรับกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับความตายได้ ซึ่งอาจหมายถึงรวมถึงการปฏิบัติตนทางศาสนาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญแข ประจันปัญญานิก และอ้อมเดือน สดมณี (2529) ว่าความเชื่อทางศาสนาจะเพิ่มมากขึ้นในวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง

8. ความเชื่อทางพุทธศาสนา (มีความเชื่อสูง)

จากผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงมีการปฏิบัติทาง พุทธศาสนาสูงด้วย ทั้งนี้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ว่าบุคคลที่มีความเชื่อในสิ่งใดมากก็มีแนวโน้มในการปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองเชื่อนั้น ๆ มากขึ้น เช่น บุคคลที่มีความเชื่อว่าจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ต้องทำทุกอย่างให้สำเร็จด้วยตนเองจะมีแนวโน้มว่าเขาจะพยายามพึ่งพาตนเองมากกว่าพึ่งพาผู้อื่นเป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2533) ที่พบว่ามีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาสูง ในหมู่ชุมชนชาวพุทธที่มีความเชื่อ ศรัทธา และปฏิบัติตามประเพณีทางพุทธสูง

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่ากรณีรายได้พอเพียง และการไม่มีหนี้สินมีผลให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาได้คือนั้น ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายน่าจะได้จัดสวัสดิการสังคมเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตให้ผู้สูงอายุเพื่อผู้สูงอายุ จะได้สามารถปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาได้มาก อันจะนำไปสู่การมีความสุขและความพึงพอใจในชีวิต
2. จากผลการวิจัย พบว่ากิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมชมรมมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาของผู้สูงอายุ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนามากขึ้นและพยายามชักชวนหรือชักจูงผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อันจะมีแนวโน้มให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามแนวทางศาสนาสูงขึ้น และทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในที่สุด
3. จากผลการวิจัย พบว่าภาวะถดถอยน้อยและทัศนคติที่ดีต่อการสูงอายุมีความสัมพันธ์กับการผู้สูงอายุมีการปฏิบัติทางศาสนาสูงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะสูงอายุ การเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุอันจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับการสูงอายุได้เป็นอย่างดี ไม่กลัวความสูงอายุและจะทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตสูงที่สุด
4. จากผลการวิจัยที่พบว่าผู้สูงอายุที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูง มีการปฏิบัติทางศาสนาสูงสถาบันทางศาสนาควรทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ประชาชนผู้นับถือศาสนาพุทธได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาอันจะทำให้ชาวพุทธมีความเชื่อมั่นในคำสอนของพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาต่อไป

บรรณานุกรม

- กชกร ตั้งชาติ. (2538). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชลบุรี : ภาควิชาการศึกษา
นอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ขวัญรัก สุขสมหทัย. (2540). การศึกษาความต้องการและการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุใน
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ สส.ม (สาขาวิชาการจัดการ โครงการ
สวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ.
- งามดา วณิชานนท์. (2534). เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสังคม (สค 331)
กรุงเทพมหานคร : สถาบัน วิจัย พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.
- จุฑาทิพย์ อภิรมย์. (2537). ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมา.
ฉกาจ ช่วยโต และ ดวงเดือน พันธมนาวิน. 2533. ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวกับการบวชของ
พระสงฆ์และสามเณรในภาคใต้ เปรียบเทียบกับฆราวาสที่เป็นเพื่อนกับพระสามเณร.
รายงานการวิจัย: กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไฉไล ไชยเสวี. ร.ด.อ. (2539). ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว การมีส่วนร่วมใน
สังคมความพึงพอใจในชีวิต ความวิตกกังวลในสภาพการสูงอายุ และการสนับสนุนทาง
สังคมกับสุขภาพกายของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลตำรวจ, ปรีญญาณิพนธ์
กศ.ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2536) . โครงสร้างอำนาจของชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนชาวโศก.
วิทยานิพนธ์ พบ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญมาส สินรุประมา. (2539). สังคมวิทยาความสูงอายุ. กรุงเทพมหานคร.
- พระโพธิ์รักรักษ์. (2526). สมาธิพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสันติ.
- เพ็ญแข ประจันปัจจนึก และ อ้อมเดือน สดมณี. (2529). การยึดหลักทางศาสนาในการดำรงชีวิตของ
ชาวชนบทไทย และ แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- วันชัย มีกลาง. (2530). ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ ความเข้าใจ การปฏิบัติและการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร. ปรินยานิพนธ์ วท.ม กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ประสานมิตร.
- สายสีทอง ณ ภูเก็ต. (2543). ศึกษาสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับบุคคลอื่น : ศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุในจังหวัดระยอง สารนิพนธ์ ศส.ม. (การจัดการสวัสดิการสังคม) สมุทรปราการ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สุนทรী ไคมิน และ สนิท สมัครการ. (2522). ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือการสำรวจวัด. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรกุล เจนอบรม. (2543). วิทยาการผู้สูงอายุ. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร. อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพคุณแม่พลอย วัฒนผาสุก. 16 พฤษภาคม 2509.
- อรวรรณ น้าชื่น. (2541). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตอันเกิดจากภาวะถดถอยจากสังคมและการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุชาวพุทธ: ศึกษากรณีผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ ศส.ม (สาขาวิชาการจัดการ โครงการสวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW

CHALERMIPRAKIET UNIVERSITY

華僑崇聖大學

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

สารนิพนธ์ เรื่อง การปฏิบัติคนทางพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะผู้ใช้บริการในศูนย์
บริการทางสังคมผู้สูงอายุกรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง

- (1) แบบสอบถามฉบับนี้มี 6 หน้า แบ่งออกเป็น 6 ตอน
ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านชีวิตสังคม
ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ
ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ
ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสูงอายุ
ตอนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนา
ตอนที่ 6 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติทางพุทธศาสนา
- (2) แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาเท่านั้น คำตอบของผู้สูงอายุจะเป็นความลับ
- (3) กรุณาตอบคำถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านชีวิตสังคม

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านเพียงข้อละหนึ่งคำตอบ (กรุณาตอบทุกข้อ)

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี

ระดับปริญญาตรี

ระดับสูงกว่าปริญญาตรี

4. สถานภาพสมรส

โสด

สมรส

หม้าย

หย่าแยกกันอยู่

5. ปัจจุบันรายได้ภายในครอบครัวท่านเป็นอะไร

มีเหลือเก็บ

มีพอใช้

ไม่พอใช้จ่ายและไม่เหลือเก็บ

6. ปัจจุบันท่านมีหนี้สินหรือไม่

ไม่มี

มี

7. ลักษณะครอบครัวที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

อยู่คนเดียว

อยู่กับคู่สมรส

อยู่คนเดียว

อยู่กับหลาน

อื่น ๆ.....

8. ลักษณะที่มักของท่านในปัจจุบัน

บ้านของตนเอง •

บ้านของบุตรหลาน / ญาติพี่น้อง

บ้านเช่า

9. ปัจจุบันท่านเป็นสมาชิกชมรมหรือสมาคมใด ๆ หรือไม่

ไม่เป็น

เป็น

10. ปัจจุบันท่านมีโรคร้ายให้เจ็บหรือไม่

ไม่มีเลย

บางครั้ง

ประจำ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะถดถอยของผู้สูงอายุ

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านเพียงข้อละหนึ่งคำตอบ (กรุณาตอบทุกข้อ)

ข้อความ	จริง	จริงบ้าง	ไม่จริง
1. ท่านรู้สึกว่าตนเองแก่เฒ่าและอ่อนแอ			
2. เมื่อท่านเข้าสู่วัยสูงอายุรู้สึกเป็นทุกข์			
3. ท่านรู้สึกว่าเวลานี้เป็นเวลาที่น่าเบื่อที่สุดในชีวิต			
4. ท่านคิดว่า ท่านเป็นภาระของครอบครัว			
5. ท่านคิดว่าตนเองไม่มีความสำคัญต่อผู้อื่นอีกแล้ว			
6. ท่านยอมรับว่าแก่แล้ว			
7. ท่านรู้สึกอ่อนแอได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น			
8. ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงตามกฎความไม่แน่นอนของธรรมชาติ			
9. ท่านกลัวโดยไม่มีเหตุผล			
10. ท่านคิดว่าบั้นปลายชีวิตเป็นเวลาที่ไร้ค่า			
11. ท่านรู้สึกว่าเหตุการณ์หรือคนอื่นในครอบครัวจะดีกว่านี้ถ้าไม่มีท่าน			
12. ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายกับความไม่สะดวกในการเคลื่อนไหว			
13. รู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว			
14. ท่านทำใจได้ที่มีรายได้ลดลงกว่าเมื่อก่อน			
15. ท่านชอบที่จะอยู่ตามลำพังมากกว่าออกงานรื่นเริง			

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านเพียงข้อละหนึ่งคำตอบ (กรุณาตอบทุกข้อ)

การร่วมกิจกรรม	ประจำ	นานครั้ง	ไม่เคย
16. การร่วมกิจกรรมสันทนาการเล็กน้อยแค่วัน			
17. การทำงานฝีมืองานประดิษฐ์มากแค่วัน			
18. การเข้ารับการอบรม / อาชีพพระยะสัน			
19. การดูหนังละครมหรสพนอกบ้าน			
20. การร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ทำงานอดิเรก			
21. การไปทัศนศึกษาต่างจังหวัด / ต่างประเทศ			
22. การร่วมงานเต้นรำ, ร้องเพลง, เล่นดนตรี			
23. การใช้ประโยชน์จากห้องสมุดประชาชน			
24. การเข้าร่วมชมรมออกกำลังกาย			
25. การเดิน / วิ่ง / ออกกำลังกาย ตามสวนสาธารณะ			
26. การเข้าร่วมชมรมแข่งกีฬาผู้สูงอายุ			
27. การทำบุญตักบาตร			
28. การไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน			
29. การไปฟังเทศน์ที่วัด			
30. การนั่งสมาธิ			
31. การอ่านหนังสือธรรมะ			
32. การไปทอดผ้าป่าต่างจังหวัด			
33. การไปช่วยงานบุญ			
34. การเป็นอาสาสมัครงานกุศลและสงเคราะห์ต่าง ๆ			
35. การถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนหมู่บ้าน / ชุมชน			
36. การได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้กับชุมชน			

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสูงอายุ

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านเพียงข้อละหนึ่งคำตอบ (กรุณาตอบทุกข้อ)

การร่วมกิจกรรม	เห็นด้วย	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
37. ท่านทำใจได้ที่ไม่ได้รับการยกย่องเช่นเดิมเพราะต้องออกจากการทำงานประจำ			
38. ท่านรู้สึกเฉย ๆ เมื่อหยิบสิ่งของต่าง ๆ ไม่ค่อยกระชั้น			
39. ท่านคิดว่ากรณีที่ผิวหนังเหี่ยวย่นในวัยนี้เป็นเรื่องปกติ			
40. ท่านทำใจได้แม้ไม่สามารถใช้จ่ายได้มากตามความต้องการเช่นเดิม			
41. ท่านรู้สึกเศร้าใจที่สุดยเสียความเป็นผู้นำครอบครัว			
42. ท่านรู้สึกอึดอัดใจที่ไม่สามารถหาเงินช่วยเหลือครอบครัวได้เช่นเดิม			
43. ท่านรู้สึกทนไม่ได้ที่ปล่อยให้ตนเองไม่มีประโยชน์จึงช่วยเหลืองานผู้อื่นเสมอ			
44. ท่านรู้สึกเหงาที่ต้องอยู่บ้านโดยลำพังขณะที่บุตรหลานไปทำงาน			
45. ท่านรู้สึกท้อแท้เมื่อเวลาทำอะไรแล้วรู้สึกเหนื่อยเร็ว			
46. ท่านรู้สึกเสียใจที่บุตรหลานไม่ปรึกษาท่านเมื่อเกิดปัญหา			
47. ท่านเป็นคนที่มีคุณค่าทัดเทียมคนกับผู้อื่น			
48. ท่านยังเป็นคนที่พึ่งพาของลูกหลานเสมอ			
49. ท่านรู้สึกว่าท่านทำอะไรมักจะประสบความสำเร็จ			
50. ท่านมีความสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีเท่าผู้อื่นในวัยเดียวกัน			

การร่วมกิจกรรม	เห็นด้วย	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
51. ท่านมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง			
52. โดยทั่วไปท่านมีความสุขในตนเองน้อยเหลือเกิน			
53. ท่านมีความรู้สึกนับถือตนเองน้อยกว่าที่ควรจะเป็น			
54. ขณะนี้ท่านรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไร้ประโยชน์			
55. บางครั้งท่านคิดว่าท่าน ไม่มีอะไรดีเลย			
56. บ่อยครั้งท่านมักจะรู้สึกไม่ภูมิใจในตนเอง			

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านเพียงข้อละหนึ่งคำตอบ (กรุณาตอบทุกข้อ)

การร่วมกิจกรรม	จริง	จริงบ้าง	ไม่จริง
57. พระสงฆ์บางรูปได้ช่วยให้ท่านใกล้ชิดและศรัทธาในศาสนามากขึ้น			
58. ท่านเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อตายแล้วก็จบเพียงแค่นั้น			
59. ความเชื่อที่ว่า “ชีวิตเป็นทุกข์” เป็นการมองโลกในแง่ร้ายและเป็นเรื่องเหลวไหล			
60. ท่านเชื่อว่าบุญกุศลเป็นสิ่งเดียวที่ท่านสามารถนำคิดตัวไปได้ทุกภพทุกชาติ			
61. พระพุทธเจ้ามีความสำคัญต่อชีวิตของท่าน			
62. ท่านเป็นคนดีได้โดยไม่จำเป็นต้องสนใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า			
63. การพัฒนาตนเองเพื่อเข้านิพพาน เป็นสิ่งที่ไม่เกินความพยายามของมนุษย์			
64. ท่านซาบซึ้งในความเมตตาของพระพุทธเจ้าต่อมวลมนุษย์			

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติทางพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึก
ของท่านเพียงข้อละหนึ่งคำตอบ (กรุณาตอบทุกข้อ)

การร่วมกิจกรรม	จริง	จริงบ้าง	ไม่จริง
การปฏิบัติทางพุทธ			
65. ท่านพร้อมที่จะพูดคุย ถ้าคำพูดนั้นจะช่วยให้ท่านได้ประโยชน์			
66. ท่านเห็นว่าการสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้านอนเป็นเรื่องไร้สาระ			
67. คงต้องให้ร่ำรวยกว่านี้ก่อน ท่านจึงจะทำบุญให้ทานกับผู้อื่น			
68. ท่านดื่มสุราและเบียร์ โดยไม่สนใจว่าจะผิดศีลหรือไม่			
69. ท่านไม่คิดว่าการทำสมาธิ จะให้ประโยชน์อะไรแก่ท่าน			
70. การแอบหยิบของราคาเพียงเล็กน้อยจากร้านค้าไม่น่าจะเป็นความผิดเพราะเจ้าของร้านได้กำไรจากสินค้าอื่นมากแล้ว			
71. ท่านชอบแนะนำให้ผู้อื่นอ่านหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา			
72. ท่านจะอาฆาตเคียดแค้นคนที่ตั้งใจทำให้ท่านเจ็บช้ำน้ำใจ			
73. การตกปลาเป็นเกมสันทนาการที่น่าตื่นเต้น			
74. ท่านจะคำนึงถึงบาปบุญก่อนตัดสินใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสมอ			

